

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sami-Pekka Pursiainen

Dokumenttielokuvan tarinan luominen ja käsikirjoitus

Dokumenttielokuva Aatos Ilomäestä

Opinnäytetyö

Kevät 2020

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Kulttuurituotanto (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Kulttuurituotanto (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto: Mediatuottaja

Tekijä: Sami-Pekka Pursiainen

Työn nimi: Dokumenttielokuvan tarinan luominen ja käsikirjoitus

Ohjaaja: Jukka Saarela

Vuosi: 2020-2021

Sivumäärä: 44

Liitteiden lukumäärä: 0

Tämä opinnäytetyö kertoo dokumentaarisen elokuvan käsikirjoittamisesta sekä tarinan kerronnan rakentamisesta. Osana opinnäytetyötä on dokumentti Aatos Ilomäki nimisen muusikon elämästä ja urasta. Tämä dokumenttielokuva valmistettiin ajalla 2020-2021. Opinnäytetyön alussa tutustutaan dokumenttielokuvan sekä yleisen elokuvatuotannon teoriaan käsikirjoituksessa. Tämä dokumenttielokuva käsittelee kolmen näytöksen struktuuria, yleistä tyyliä elokuvissa ja fiktiossa yleensä. Opinnäytetyön seuraava vaihe seuraa menetelmien selittämistä tutkimuksessa, jossa tässä työssä käytetään kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta menetelmänä. Dokumenttielokuvissa on monta erilaista moodia, rakenne ja tyyliä, joita tutkittiin ja esitettiin tässä tutkimustyössä. Opinnäytetyö analysoi, mitä moodia ja rakennetyyliä projekti käytti. Nämä olivat osallistuva moodi sekä dramaattinen tyyli.

Dokumenttielokuvan käsikirjoittaminen on erilainen kokemus normaalista fiktiivisen elokuvan käsikirjoittamisesta, koska dokumenttielokuvia on monenlaisia ja jokaisella tekijällä on oma tyyli. Tämän dokumenttielokuvan käsikirjoitus tapahtui suunnittelussa ennen kuvaamista, kuvausten aikana haastatteluissa ja lopulta leikkauspöydällä, kun elokuva viimeisteltiin valmiiksi. Työssä myös tutkittiin erilaisia ongelmia dokumenttielokuvan valmistuksessa tarinan kannalta, kuten päähenkilön vanha ikä, korona-epidemian ongelmat sekä erimielisyydet päähenkilöiden kanssa. Opinnäytetyö myös käsitteli, kuinka dokumenttielokuvan tarina muovautuu tämän valmistuksen aikana. Tarina voi olla jo valmiiksi tekijöiden mielessä tai se muodostuu valmistuksen edetessä viimeiseen muotoonsa. Johtopäätöksenä dokumenttielokuva ei ole vain yksi elokuvan lajityyppi, vaan monta erilaista tarinaa, joilla jokaisella on omat tyylinsä. On myös fiktiivisiä elokuvia, jotka ovat kuin dokumenttielokuva ja dokumenttielokuvia, jotka tuntuvat fiktiiviseltä viihteeltä tyyliltään. Loppupäätelmä on, että dokumenttielokuva syntyy kolmen erilaisen tarinan yhdistelmästä, mikä muovautuu työn aikana tekijöidensä kertomuksesi, jonka he haluavat kertoa katsojille.

¹ Asiasanat: käsikirjoitus, tarinan kerronta, dokumenttielokuva

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Degree programme: Cultural Management and Design

Specialisation: Media producer

Author/s: Sami-Pekka Pursiainen

Title of thesis: Creation of Documentary film script and story

Supervisor(s): Jukka Saarela

Year: 2020-2021

Number of pages: 44

Number of appendices: 0

This thesis is about documentary filmmaking's screenwriting and construction of a story in documentary. As part of the thesis, there is a documentary film about musician Aatos Ilomäki, detailing his life and career. This film was produced during 2020-2021. At the start of thesis, we are looking into documentary film as well as fictional scriptwriting theories. This film uses 3-act structure, which is a standard for many films as well as plays and other stories. The next part of the thesis was introduction to analyzing of the work. The thesis' content was analyzed with qualitative method of research. There are many different modes, structures and styles when doing a documentary film and they were examined on the thesis. The mode and style for this documentary were participatory and dramatic.

Writing documentary was considerably different from writing fictional film because there are variety of different styles of documentary films, all having different voices of their authors and styles. This documentary film's scriptwriting happened before shooting, in middle of shooting and afterwards on editing table as the film was being finished. The thesis also examines different problems during documentary filmmaking such as advanced age of the main character, covid-19 epidemic and conflict between creators and main characters in the story. The thesis investigates the formation of the story in documentary film. It can be already formed in the minds of the creators, or it can take its shape during the filming process. In conclusion, documentary film isn't just one type of a film, but collection of different ways of telling a story. There are also fictional films that copy the documentary styles, but also documentary films that copy the fictional style of movies. In the end, documentary film is three stories that become through work of the creators, becoming into a story they want to tell the viewers.

¹ Keywords: screenwriting, storytelling, documentary

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 TEHTÄVIEN ASETTELU	7
3 PROJEKTIN TAUSTAT JA TEORIA.....	8
3.1 Tausta.....	8
3.2 Käsikirjoitus tutkimus.....	8
3.3 Analyysi	10
4 MENETELMÄT	11
4.1 Materiaali	11
4.2 Laadullinen tutkimusmenetelmä	11
4.3 DOKUMENTIN ALKUASETTELMAT	12
5 DOKUMENTIN RAKENNE.....	14
5.1 Mikä on dokumenttielokuva?	14
5.2 Dokumenttimoodit	15
5.3 Tyyli ja viihde dokumentissa.....	17
5.4 Rakenne	19
6 DOKUMENTIN KÄSIKIRJOITUS.....	22
6.1 Käsikirjoituksen lähtökohta.....	22
6.2 Käsikirjoituksen valmistus	23
6.3 Käsikirjoitus ja dokumentin muuttuva luonne.....	24
7 KÄSIKIRJOITUS JA TARINA KUVAUSSISSA.....	27
7.1 Kuvausten alku	27
7.2 Kuvauspaikat	27
7.3 B-ROLL MATERIAALI.....	28
7.4 Maailman tilanne kuvauksissa.....	29
7.5 Haastattelut.....	30

8 KÄSIKIRJOITUS EDITISSÄ.....	32
8.1 Kuvausten jälkeen.....	32
8.2 Dokumentin juonenkaari	33
8.3 Draaman rakentaminen.....	34
8.4 Ongelmia leikkauksen aikana.....	35
9 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	37
10LOPPUPÄÄTELMÄ.....	39
LÄHTEET	42

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö esittelee tutkimustyöni ja dokumentointini Aatos Ilomäen biograafisesta dokumentista, jonka olen valmistanut vuonna 2020-2021 Topias Puolakankaan kanssa. Aluksi esittelen projektin taustat ja teoriaa, tämän jälkeen menetelmiä, jonka jälkeen tulen esittämään tutkimustani dokumentin kirjoittamiseen ja tarinanrakenteisiin.

Projektiin oli vaikuttanut kovasti korona-epidemia, joka hidasti opiskeluja sekä elokuvan tuotantoa. Dokumentissa on käytetty varovaisuutta sekä selvää järkeä, mutta jossain kohdissa epidemian ongelmat ovat harmiksi tulleet esille. Epidemia ei kuitenkaan estänyt lopullisesti dokumentin valmistumista ja projektin päättymistä, mutta lykkäsi sen valmistumista.

Tässä opinnäytetyössä lukija pääsee tutustumaan omaan käsikirjoitusprosessiini sekä lukemaan kuinka dokumentin tarinan valmistus onnistui kuvauksissa ja leikkauksessa. Päätöksenä tutkin kuinka prosessi onnistui ja teen päätelmän, kuinka tarinan luonti onnistui ja kuinka tulos vastasi esittämäni hypoteesia dokumenttielokuvan kirjoittamisessa verrattuna muihin tuotantoihin.

2 TEHTÄVIEN ASETTELU

Tämä opinnäytetyö perustuu kokemukseeni ja tutkimukseen käsikirjoittamisesta ja tarinankerronnasta dokumenttielokuvissa. Opinnäytetyö perehtyy dokumentaarisen elokuvan tarinaan sekä tämän käsikirjoituksen rakentamiseen. Työssä käsitellään käsikirjoituksen valmistamisen erinäisiä vaiheita, tutustutaan erilaisiin käsikirjoitustyyliin, tutkitaan tarinankaaren rakentamista sekä otetaan kriittinen näkökanta tarinankerrontaan dokumenttielokuvissa niiden eri muodoissa. Vertaan myös omia kokemuksiani dokumenttielokuvan käsikirjoittamisessa, muihin opintoaikana tehtyihin tuotantoihin, kuten lyhytelokuvat ja mainosfilmit.

Tätä varten on hankittu tietoa erilaisista kirjoista, jotka liittyvät aiheeseen. Tämä tarkoittaa tutustumista fiktiivisten elokuvien käsikirjoittamiseen, sekä erilaisiin dokumentaaristen elokuvien tyyliin myös. Opinnäytetyön aikana tutkin myös omia mietteitani projektista ja yritän pohtia, minkä takia olen tehnyt tiettyjä valintoja käsikirjoituksessa ja tarinan aikana. Pohdin myös eri tilanteiden aiheuttamia muutoksia ja reaktiota tarinan luomiseen sekä suuntaan.

Työssä perehdytään myös dokumenttielokuvan valmistukseen meidän näkökulmastamme tuottajina. Työni keskittyy dokumenttielokuvan tarinalliseen puoleen ja kuinka rakensimme sekä tuotimme Aatos Iloksen tarinan työmme aikana. Ajatuksena on tutkia, minkälainen prosessi oli käytännössä sekä miten kuvausprosessi itsessään vaikutti tarinan kokonaisuuteen. Tuliko alkuperäiseen suunnitelmaan ja tarinankaareen paljon muutoksia dokumentin valmistuksen aikana. Viimeiseksi työssä käsitellään kuinka leikkaus ja jälkituotanto vaikuttavat myös elokuvan tarinaan sekä sen kokonaisuuteen. Mitä kaikkea voi muuttua vielä viimeisillä vaiheilla erilaisten tapahtumien kautta. Leikkaus on tärkeä osa projektia, koska tässä tarinan viimeinen muoto tulee näkyville, joten siihen tutustuminen on aiheellista.

3 PROJEKTIN TAUSTAT JA TEORIA

3.1 Tausta

Tämä opinnäytetyö perustuu Aatos Ilomäestä kertovaan dokumenttielokuvaan sekä sen valmistukseen vuoden 2020 ja 2021 välisenä aikana. Opinnäytetyö perustuu Aatos Ilomäestä tuotettuun dokumenttielokuvaan, tekijöinä Sami-Pekka Pursiainen ja Topi Puolakangas. Dokumentti kertoo Aatos Ilomäestä, suomalaisesta muusikosta, jolla on takanaan pitkä ura erilaisissa musiikkipiireissä house-bändeistä armeijan soittokuntaan.

Dokumenttielokuvan idea tuli Puolakankaan tuttavalta, joka tunsu Ilomäen ja kertoi tämän kiinnostuksesta dokumentista, joka kertoisi tämän elämästä. Puolakangas pyysi minua mukaan projektiin, koska olimme tehneet yhteistyötä monessa eri video projektissa opiskelujen aikana. Päätimme, että dokumenttielokuva olisi hyvä opinnäytetyöprojekti ja aloin miettimään kirjallista osaa, päätyen nykyiseen aiheeseen mistä olen kirjoittanut tässä opinnäytetyössä. Syy tähän oli koska se osoittaisi taitojamme tuottajina sekä meillä oli yhteistä kokemusta dokumenttielokuvan tuotannosta, jota halusimme käyttää mahdollisuutena näyttää oppimamme. Olimme valmistaneet pienemmän dokumentin osana opintoja aikaisemmin.

Aloittelevana tarinankertojana halusin tutustua, minkälaista on dokumenttielokuvan käsikirjoittaminen. Tutustun käsikirjoittamiseen fiktiivisissä elokuvissa ja dokumenttielokuvissa, tutkien näiden eroavaisuuksia sekä samankaltaisuuksia. Näin saamme käsityksen käsikirjoitus prosessista ja sen vaiheista dokumenttielokuvassa. Samalla onnistun käyttämään omia oppimiani taitoja elokuvan valmistuksessa opintojen aikana.

3.2 Käsikirjoitus tutkimus

Opinnäytetyö on tutkimus siihen, kuinka dokumenttielokuvan ja fiktiivisen elokuvan tuotannon erilaisuudet sekä tyyliunnat vaikuttavat projektiin, sekä onko mahdollista yhdistää eri tarinankerronnan tyylejä toisiinsa. Tähän kuuluu erilaisten julkaisujen

tutkiminen, missä keskitytään tarinankerrontaan ja käsikirjoittamiseen varsinkin dokumenttielokuvien kohdalla. YouTubessa ja sosiaalisessa mediassa on nykyään paljon erilaisia videoesseitä, jotka ovat yksi dokumenttielokuvan muodoista, jotka tutkivat varsinkin erilaisia median osia. Yksi sisällöntuottajista on Lindsay Ellis (2019 ja 2021), joka on tehnyt erilaisia analyysejä nostalgisista aiheista, kuten Disneyn poliittinen kehitys sekä transfobia populaarikulttuurissa. Nämä YouTube-videot on tehty viihdyttäväksi, mutta ammattimaisiksi videoesseiksi.

Käsikirjoittamisessa on olemassa monenlaisia eri teorioita ja koulukuntia, kuinka antaa tarinalle rakennetta. Tätä projektia varten olin päättänyt, että dokumentti tulotaisin tekemään traditionaalisella kolmen näytöksen menetelmällä, missä tarina on jaettu kolmeen näytökseen (alku, keskikohta ja finaali) koska tämä itselleni tutuin tyyli lyhytelokuvista ja muista fiktiivisistä tarinoista, joita olen käyttänyt. Tämän tyyllilajin aloittajana pidetään Aristoteleeta, jonka on kerrottu kehittäneen tyylin tuhansia vuosia sitten kreikkalaisia näytelmiä tutkiessa. Elokuvateoriassa, tyylin isänä pidetään Syd Fieldiä (2005), joka toi kolmen näytöksen struktuurin esille kirjassaan ”Screenplay: The Foundations of Screenwriting” Hän kutsui tätä paradigmaksi, koska nämä kolme kappaletta sisältävät itsessään osia jotka kuljettavat tarinan draamaa eteenpäin. (Script Magazine 2013.; Lazarus, N. [Viitattu 29.10.2021].)

Toinen yleisesti käytetty tarinankerronta metodi on Sankarin Matka tai yleisemmin Hero's Journey. Tämä Joseph Campbellin (Campbell, 2020) tutkimus monomyyttiin, yhdistävä tyyli mikä yhdistää kaikkia maailman eri myyttejä, jota alettiin käyttämään myös elokuvien ja muiden nykypäivän tarinoiden tarinankerronnassa. Campbellin teoriaa jatkoi eteenpäin Christopher Vogler (Vogler. 1–231.), joka uudisti sekä muunsi tätä tyyliä sopivammaksi erilaisille käsikirjoittajille. Campbellin alkuperäinen teoria sisältää kolme kohtaa tarinalle (lähtö, initiaatio ja paluu) sekä 17 vaihetta sankarin matkalle. Voglerin versiossa näitä vaihteita on 12, jotka ovat enemmän pääpiirteisempiä verrattuna Campbellin kohtiin. Nämä vaiheet eivät ole kirjaimellisia, vaan auttavat kertojaa kuljettamaan tarinaa eteenpäin eri tavoilla. Yksi suurimmista esimerkeistä on alkuperäinen Tähtien Sota-elokuva, jonka käsikirjoittajat väittivät käyttäneensä Campbellin tutkimusta, minkä takia tyyliä käytettiin kovasti 70-luvusta eteenpäin. (MasterClass 3.10.2021.)

3.3 Analyysi

Myöhemmin työssä, tulen myös tutustumaan dokumenttielokuvien moodeihin ja tyyliisuuntiin, tärkeitä osia dokumenttielokuvan valmistuksessa. Moodit ovat eräänlaisia genrejä joihin dokumenttielokuvat voidaan kategorisoida. Tutkin myös työssäni erilaisia tyyliisuuntia mitä voi olla dokumenttielokuvilla, sekä analysoin mihin tyyliin ja moodiin oma dokumenttielokuvani voisi kuulua.

Tutustun myös eri dokumentteihin ja artikkeleihin löytääkseni lisätietoa, kuinka dokumenttielokuvien valmistus vaikuttaa tarinaan, erilaisiin tutkimuksiin muista dokumenttielokuvista sekä kuinka meidän oma tuotantomme vertaa niihin. Yksi kohta on mietintä, mikä on oman elokuvamme tyyliisuunta ja missä muodossa yllä mainittu kolmen näytöksen teoria voisi tulla esille omassa dokumenttielokuvassani.

Päämääränä on saada käsitys siitä, kuinka oma käsikirjoitukseni ja luomamme tarina toimii, miksi se on tämänlaisessa muodossa ja kuinka se lopulta päätyi sen viimeiseen muotoon. Tähän päästäkseni, minun on tutkittava ja analysoitava sitä käyttäen eri lähteitä.

4 MENETELMÄT

4.1 Materiaali

Tässä opinnäyteyössä on käytetty materiaalia, joka on tarkoitettu Aatos Ilomäki elokuvan tuotantoon, pääasiallisesti kuvaamamme video- ja kirjoitettu materiaalia. Tämän lisäksi mukana on myös kerättyä tietoa erilaisista akateemisista lähteistä, erityisesti kirjoista. Lähteitä on kerätty niin fyysisinä kuin myös digitaalisina versioina. Nämä kirjat perustuvat dokumentti- ja elokuvatuotantoon sekä juuri käsikirjoitusprosessiin dokumenttielokuvissa. Materiaalia elokuvatuotannosta on paljon, joten päätin erikoistua laadulliseen tutkimukseen, etsimällä varsinkin dokumenttielokuvien tuotannosta kertovia kirjoja tai alan artikkeleita. Käytössä on myös omat muistiinpanojani ja huomioni omasta dokumenttielokuva tuotannosta Aatos Ilomäki dokumenttielokuvan valmistuksen aikana.

4.2 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus on yksi erilaisista tavoista, joilla voidaan analysoida tutittavaa materiaalia. Kvalitatiivisen tutkimuksen vastakohta on kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Näiden kahden suurin eroavaisuus on tavassa, jolla nämä näkevät materiaalin. Määrällinen tutkimus keskittyy keräämään mahdollisimman suuren ja laajan otannan minkä kautta kerätään tietoa. Laadullinen tutkimus keskittyy paljon pienempään otantaan, jonka kriteerinä toimii havaittu laadullisuus. Tämä voi olla esim. tietyn aihepiirin kirjat tai kyseisen alan ammattilaisen haastattelut. Kvalitatiivinen tutkimus perehtyy juuri tiettyjen tapahtumien, henkilöiden ja asioiden tutkimukseen erityisesti tämän pienen, mutta keskitetyn otannan ansiosta. (Ala-Lahti, J. Alaterä & Tuomas J. 2021.)

Laadullinen tutkimus on usein saanut kritiikkiä, koska se ei aina selitä mikä on tämä laadullisuus mitä etsitään, vaan jokaisessa työssä on omat kriteerinsä materiaalin laadulle. Kummallakin tutkimus menetelmällä on omat käyttönsä, mutta tämän tyyllisessä analyysissä, jossa aiheena on kulttuurin alan mediatyö, laadullinen tutkimus on pätevä menetelmä. (Ala-Lahti ym. 2005.) Tässä työssä on pistetty kriteeriksi aineistolle juuri se, kuinka se liittyy dokumenttielokuvaan tai fiktiivisten elokuvien tulkitsemiseen ja valmistamiseen niiden käsikirjoituksessa ja tarinankerronnassa. Koska materiaalia oli

paljon, erilaisia haastatteluja sekä artikkeleita, laadullinen tutkimus oli sopivin vaihtoehto oman arvostelukykyäni mukaan.

4.3 DOKUMENTIN ALKUASETTELMAT

Dokumentti rakentuu suunnitellulle käsikirjoitukselle, jota on rakennettu kuvauksien edetessä ja materiaalin kertyessä. Suuri osa käsikirjoituksesta on varattu erilaisille kysymyksille, joita on esitetty haastateltaville päähenkilön läheisille. Nämä kysymykset keskittyvät hänen elämäänsä ja persoonallisuuteen. Dokumentti on tyyliltään biograafinen elämäkerta, jossa tutustutaan Ilomäen uraan ja elämään tähän asti. Me tekijöinä olemme keränneet ja kuvanneet elokuvan materiaalin arkistoista, haastatelluilta henkilöiltä ja heidän omista kokoelmistansa sekä kuvauspaikoilta.

Tarina perehtyy Aatos Ilomäen elämään sekä tämän suhteisiin ihmisiin hänen ympärillään, mukaan lukien ystävät ja perhe. Dokumentin yksi osa-alueista on tutkia, kuinka ankara ja kiireellinen työtahti voivat vaikuttaa ihmisen elämään sen sosiaalisessa merkityksessä, sekä minkälaisia vaikutuksia tällä on tämän läheisiin.

Dokumentin toinen osa, on dokumentoida Aatos Ilomäen uraa ja tämän aikaansaamia musiikin saralla. Tämä osa dokumenttia rakentaa aikajanan tarinalle ja auttaa pääsemään mukaan Ilomäen tarinaan paremmin. Dokumentti käyttää Ilomäen musiikkia sen sisällössä, sekä kuvia ja materiaalia tämän elämän varrelta, valokuvien ja mahdollisen videomateriaalin avulla

Tutkimukseni aikana keräsin kokoon kirjoista ja artikkeleista erilaisia dokumenttirakenteeseen liittyviä osia, sekä mietin näiden osaa luovassa työssä, joka on dokumenttielokuvan valmistus. Tarinanrakenne verrattuna perinteisiin viihteellisiin fiktiivisiin tarinoin oli yksi tärkeä tutkimus osa, sekä verrata dokumenttielokuvien spontaania, alati muuttuvaa käsikirjoitusta ja etukäteen kirjoitettujen fiktiivisten elokuvatarinoiden käsikirjoitusta, sekä rakennetta. Tätä kerättyä materiaalia käytin dokumentin rakenteen sekä tarinankerronnan tutkimisessa.

Dokumenttielokuva reagoi nopeasti ympärillä tapahtuvaan, joka näkyy sen tuotannossa. Sen tekeminen on aina omanlaisensa haaste, jossa alkusuunnittelu on tärkeä onnistumisen osa. Vaikka dokumentti onkin muuttuva eikä täysin kiinteä ennen kuin viimeinen leikkaus on tehty, sillä pitää kuitenkin olla struktuuri minkä ympärille dokumentin juoni on rakennettu. Tämä struktuuri ei kuitenkaan pakosti aina ole lineaarinen tai seuraa suoraa jatkumoa aikajanassa. Monet dokumenttielokuvat voivat hyppiä ajassa sekä paikassa, keskittyen erilaisiin teemoihin mitä tarina nostattaa esille.

Muistiinpanoja on kerätty dokumentin eri vaiheista, alkaen ensimmäisistä kokoontumisista, käsikirjoitusvaiheesta, dokumentin henkilöiden haastatteluissa sekä omista mietteistä materiaalin keräämisen aikana. Nämä muistiinpanot on kerätty A4-vihkoon, jonne on kirjattu ylös lähteitä, päivämääriä sekä mietteitä asioista.

Kerätty muistiinpano materiaali perustuu omiin kokemuksiini ja oppeihin koulun aikana sekä miten haastateltavat ovat reagoineet. Näitä on käytetty kysymyksissä haastateltavia varten, sekä myös työn leikkauksen mielessä. Näillä muistiinpanoilla voidaan helposti muistaa, sekä yhdistellä haastateltavien tarinoita keskenään, kun tarinaa kasataan leikkauksen aikana. Näitä muistiinpanoja ei voi kuitenkaan käyttää sellaisenaan, koska niitä pitää katsoa läpi ja valmistella jos niitä halutaan käyttää itse työssä. Nämä muistiinpanot ovat vain tekijätiimiä varten sisäiseen tarinan rakentamiseen sekä juonen johdatuksen tarkistamiseen.

Dokumentin aikana pääsimme myös tutustumaan, kuinka käyttää videohaastattelua ja muita etätyökaluja dokumentti elokuvan valmistuksessa, korona-epidemian vuoksi. Jotkut haastateltavista ihmisistä eivät halunneet tämän takia nähdä kasvotusten, joten joudumme käyttämään uudempia ja vanhempia menetelmiä että pystyimme käyttämään heidän materiaaliansa. Moni muu dokumenttituottaja on joutunut käyttämään materiaalia, jotka on hankittu etänä, kiitos erilaisten rajoitusten ja ongelmien. Tämä epidemia on tuonut ongelmia koko elokuva-alalle, joten ei ollut ihmeellistä, että se myös tuottaisi ongelmia meidän projektillemme, vaikka tämä oli koossansa pieni verrattuna suuriin Hollywood-tason tuotantoihin. Nämä rajoitukset ovat kuitenkin avanneet mahdollisuuksia luovuudelle, kuten ensimmäiselle täysin videopalveluna kuvatulle kauhuelokuvalla Host (2020, Shadowhouse Films) jonka on ohjannut Rob Savage etänä näyttelijöiden kanssa.

5 DOKUMENTIN RAKENNE

5.1 Mikä on dokumenttielokuva?

Dokumenttielokuva on elokuva, joka rakentaa narratiivinsa jonkin faktuaalisen asian ympärille, oli kyseessä henkilö, historiallinen tapahtuma tai mikä tahansa mikä on ottanut tämän tekijän kiinnostuksen.

Kirjassaan "Documentary" Saunders (2010) pohtii ensimmäisessä osiossa sanaa documentary ja mitä kaikkea tämän ympärille kuuluu. Hän myös käy läpi dokumenttielokuvan monia muotoja sekä mitä ne eivät ole. Hän tuo kuitenkin esille ohjaajia kuten James Cameron ja tämän Titanic mikä voitaisiin luokitella dokumentaariseksi draamaksi, docudramaksi.

Samoin kuin fiktiiviset elokuvat, dokumenttielokuva rakentaa itsensä juonen ympärillä. Toisin kuin fiktiivisissä elokuvissa, tämä juoni voi kuitenkin muuttua tuotannon aikana nopeasti ja yllättäen tilanteiden mukana. Idea, jonka perään tekijät alun perin lähtivät voikin tuntua tylsältä tai paljon mielenkiintoisempi tarina voi avautua tekijöiden edessä.

Tämä tulee usein esille jonkun tietyn persoonan esiin tulemisena. Fox (2009, 51) mainitsee kuinka Hoop Dreams dokumentin tekijät löysivät dokumenttinsa tähtensä aikomalla ensiksi tehdä lyhytelokuvan koripallosta harrastuksena, mutta näiden nuorten miesten tarina osoittautui paljon kiintoisammaksi ja näin sai aikaan paremman elokuvan. Tämä dokumenttielokuvan tapa, jolla se voi muuttaa muotoansa koko tekoprosessin ajan heijastaa hyvin sanontaa, jossa elokuvan kerrotaan syntyvän ensiksi käsikirjoituksessa, sitten kuvausten aikana ja viimeiseksi editoinnin aikana.

Dokumenttielokuvalla ei ole omaa formaalista struktuuria, vaan jokainen tekijä saa päättää itse, minkälaista tyyliä tämä käyttää. Yksi yleisesti käytetty strukturi on klassinen kolmen näytöksen strukturi, joka on ollut käytössä teatterissa, kirjoissa ja elokuvissa jo vuosituhansien ajan. Tässä struktuurissa, ensimmäinen näytös aloittaa tarinan esitellen tämän hahmot ja lähtökohdat. Miksi, ketkä ja missä ovat yleisiä kysymyksiä, joihin saamme alussa vastauksia. Toisessa näytöksessä toiminta alkaa nousemaan ja tapahtumat lähtevät

todella vauhtiin. Tässä päähenkilöt alkavat kohtaamaan erilaisia kriisejä sekä vastainkäymisiä, jotka muuttavat tarinan henkilöitä ja heidän suhteitansa. Tässä kohtaa myös yleensä esitetään jonkinlainen odottamaton tai yllättävä käänne, joka pistää tarinan uudelle raiteelle ja vie meitä kohti viimeistä näytöstä. Tästä kolmen näytöksen struktuurista on olemassa monta erilaista artikkelia, jotka helpottavat käsikirjoittajia selventämään tämän käyttämistä. Viimeisessä kolmannessa näytöksessä tarina viedään sen päätökseen, oli se sitten surullinen, sankarillinen tai jotain aivan muuta. Viimeinen näytös on oiva kohta sitoa yhteen temaattiset osat tarinaa ja viedä erilliset tarinanlangat loppuunsa. Tarinan kirjoittajalla on mahdollisuus lopettaa tarinansa, miten hän haluaa, mutta yleensä tarinalle ja sen kuluttajalle annetaan kliimaksin lopuksi aikaa rauhoittua ja miettiä kaikkea kokemaansa. (MasterClass, 2021. & Maio, 2019.)

5.2 Dokumenttimoodit

Dokumentti kertoo yhtä paljon tämän tekijästä sekä tämän kohteesta. Se tapa, jolla dokumentin luoja esittää tarinan kertoo hänestä itsestään ja myös mitä hän haluaa kertoa. Kirjassaan *Seikkailu Todellisuuteen Dokumenttielokuvan Tekijänopas*, Jouko Aaltonen (2011, 25–29) kertoo meille moodeista jotka ovat yhdysvaltalaisen Bill Nicholisin kehittelemiä malleja, joilla voidaan luokitella dokumenttielokuvaa aivan kuten normaaleja genre-elokuvia. Nämä erilaiset moodit kuvastavat kuinka elokuva esittää tarinansa katsojalle.

Tämä voi tapahtua poeettisessa moodissa, jossa keskitytään elokuvan visuaaliseen kerrontaan ja luodaan taiteellinen kokemus. Selittävä moodi keskittyy taas tuomaan esille argumentaation sekä kommentoinnin. Tämä voi olla kertoja, joka selittää katsojalle dokumentin taustat ja keskittyy enemmän varman tiedon jakamiseen katsojalle.

Havainnoiva moodi perustuu tutkimiseen ja havainnointiin. Tämä tyyli on enemmän passiivinen, jossa tekijä toimii itse myös katsojana. Moodi antaa katsojan päätellä näkemänsä avulla, mikä on tämän mielipide tai kanta esitetystä kohteesta. Tässä mitään ei ole lavastettu tai valmistettu etukäteen vaan tarina tapahtuu omien ehtojensa luvalla.

Osallistuvassa moodissa tekijä ja kohde kohtaavat toisensa, ja tämä on katalyyysi mikä luo dokumentille tarinan. Tekijä ei ole enää vain seuraaja, vaan hän on osa tarinan

rakentamisesta, tuoden oman itsensä huomattavaksi osaksi tarinaa esittäen kysymyksiä sekä olevansa yhteydessä kohteeseen.

Refleksiivinen moodi on dokumenttielokuvan itsetietoisempi moodi, jossa dokumentti tuo itsensä sekä tämän keinotekoisuutta katsojalle esille. Tällä voidaan poistaa väliä katsojan sekä tekijän välillä, tuoden esille enemmän tekijöitä ja heidän vaikutustansa tarinalle.

Viimeinen moodi on performatiivinen moodi, jossa esittäminen nostetaan keskeiseksi osaksi dokumenttia. Tämä moodi johdattaa katsojan monien erilaisten ideoiden ja mielipiteiden eteen eikä anna vastauksia aina pakosti. Henkilökohtainen totuus ja kokemus ovat tämän moodin yleisperiaate.

Bill Nichols (2010, 142–211.) kehitti tämän skeeman, että näin pystyttäisiin erottamaan erilaisia dokumenttielokuvan muotoja ja tyyppejä. Näihin moodeihin voidaan laittaa monenlaiset eri dokumenttielokuvat, mutta kaikki elokuvat eivät kuitenkaan pakosti sovi vain yhteen moodiin. Moodit ovat yksi tapa luokitella dokumenttielokuvia, mutta eivät pelkästään ainoa. Jotkut elokuvat voidaan heittää suoraan genren tai kategorian mukaan. Nämä eivät ole rajoja, vaan mahdollisuuksia dokumenttielokuvan tekijöille. Tämä on enimmäkseen dokumentin markkinointia varten, koska ihmiset haluavat tietyn tyyliä dokumentteja sekä eri suoratoistopalvelut. TV-kanavat sekä muut julkaisijat arvostavat erilaista materiaalia.

Aatos Ilomäki-dokumenttielokuva sisältää myös oman moodinsa. Oman analyysini perusteella elokuva on osallistuva, koska se täyttää kriteerit tähän. Elokuva koostuu suurimmaksi osaksi haastatteluista, mutta haastattelijan ääntä ei kuulla, kuin vain parissa kohtauksessa. Dokumentti käyttää myös paljon erilaisia arkistomateriaaleja kuten videokuvaa eri konserteista ja valokuvia sekä lehtileikkeitä menneistä tapahtumista. Tämän takia luokittelisin, että dokumenttielokuvamme käyttää osallistuvaa moodia, mutta omasta mielestäni työ myös osoittaa joitain havainnoivan moodin ominaisuuksia. Väitän näin, koska dokumentin tarina antaa katsojien itse päättää lopulta mitä mieltä he ovat Ilomäestä ja tämän työurasta. Me tekijöinä annamme katsojan päättää, näyttämällä löytömme ja havaintomme tämän elämästä ja urasta.

Dokumenttielokuvan ideana oli juuri alun perin tehdä historiikki Ilomäestä, joka käsikirjoituksen edetessä sitten muuntautui. Tämän ura on vielä tärkeässä osassa tarinaa,

mutta aloimme tuoda esille enemmän tämän personaalista elämää ja ihmissuhteita, jonka takia dokumentti saa myös havainnoivaa moodia sekä parissa kohtaa tyylimme myös nojaa kohti performatiivista, koska yritimme tehdä dokumenttielokuvasta myös viihdyttävän katsoa sekä osoittaa meidän luovuuttamme kameran takana.

5.3 Tyyli ja viihde dokumentissa

Hyvänä esimerkkinä suomalaisesta televisiosta on, kuinka YLE:n dokumenttielokuvat ovat yleensä tieteellisiä, kun taas esimerkiksi TV 4 dokumentit olivat enemmän viihteellisiä, koska katsojakunta olivat erilaisia kummallakin kanavalla. Vaikka dokumentti on viihteellinen, se ei kuitenkaan tarkoita, että dokumentti olisi väärässä. Moni dokumentaristi käyttää viihdettä tuodakseen esille syvällisiä ja jopa hankalia asioita helposti sulatettavassa muodossa, joka ei aiheuta tietoähkyä katsojalle.

Kirjassaan (Rosenthal, A & Eckhardt, N. 2016. 61–63) ovat kohdentanut asioita, joita dokumenttituottajan on hyvä miettiä tehdessään dokumenttiansa. Yksi tärkeimmistä osista on elokuvan ”Key” tai ”Handle” minkä ympärille dokumentin tarina voidaan rakentaa. Tämä voi olla jokin tietty tapahtuma, kiinnostava henkilö tai jokin muu asia mikä antaa tarinalle tarkentavan ja viihdyttävän kokonaisuuden.

Ilman tätä keskittävää kohdetta, dokumentin tarina ei välttämättä onnistu saamaan yhteyttä sen katsojaan. Näin saadaan katsoja innostumaan tarinasta, jota dokumenttintuottaja on tuomassa esille, mutta kaikkia tarinoita ei ole yhtä helppoa tehdä tarinaa, varsinkin jos ei ole selvää. Samassa kappaleessa, Rosenthal & Eckhardt (2016. 63–67) myös kertovat, että välillä ei ole vain mahdollista löytää selvää struktuuria, kuinka tuoda tarinaa esille. Joskus voi olla, että monenlaiset erilaiset struktuurit tuntuvat sopivalle tai sopivan struktuurin löytäminen ei ole mahdollista. Tässä tapauksessa, hän ehdottaa, että tekijän on tehtävä valinta mikä tällä hetkellä sopii tälle. Tämä ei ole otollisin tapa hoitaa tätä ongelmaa, mutta joskus jokin valinta on tehtävä, että projektia voidaan jatkaa eteenpäin.

Oli dokumentin tarina mikä tahansa, hyvä asia mihin kohdentaa on se, kuinka tarina kerrotaan. Monesta oikean elämän tapahtumasta on tehty monia dokumentteja, mutta tarinankerronnan ideana on juuri se, kuinka samasta tarinasta voidaan tehdä erilainen

käyttämällä eri tyylejä hyödyksi. Saman tarinan voi kertoa monella eri tavalla, keskittymällä eri näkökulmiin, henkilöihin, tarinan keskikohtaan tai muuhun osaan.

Jos teet dokumenttia kilpailusta, voit keskittyä moneen eri näkökulmaan. Ehkä haluat kertoa tarinan, kuinka pieni joukkue yhdisti voimansa ja onnistui kasvamaan suureksi kilpailijaksi, joka vihdoinkin voitti kauan halutun palkinnon. Voit myös kertoa vanhemmasta tiimistä, joka luuli voiton olevan varma, mutta sisäiset ongelmat ja ylimielisyys rikkoivat yhteishengen, jolloin varma voitto lähtikin altavastaajalle tiimille. Ehkä haluat kertoa tarinan kilpailujen perustajista ja kilpailun historiasta samalla kuin tämä uusin kilpailu on esimerkkinä.

Tämä mahdollisuus kertoa erilaisia tarinoita avaa myös ovia siihen, kuinka voi käyttää erilaisia tyyllilajeja sekä genrejä kehittämään narratiivia dokumentille. Käyttämällä koomista tarinankerrontaa, voit tuoda esille kuinka epätodennäköistä altavastaajan voitto oli, tai voit käyttää dramaattista tyyllilajia näyttämään kuinka varma voitto tuhosi vanhan mestarin luoden tilaa uudelle hallitsijalle lajin huipulla. Tämä kaikki on tärkeä osa dokumentin tyylin rakentamista, koska tyyli on se mikä vetää ihmisiä paikalle.

Jotkut nauttivat enemmän faktuaalista tarinoista, jotka tutkivat syvästi syy-ja-seuraus-suhteita eri tapahtumille ja kuinka ne vaikuttavat tarinaan. Toiset ovat enemmän kiinnostuneita ihmisistä ja näiden suhteista, joiden mielestä tarina rakentuu tämän mukaan. Hyvä lähiaikainen esimerkki oli Netflixin Tiger King-dokumenttisarja, joka keskittyi pieniin yksityisiin eläintarhoihin ja uhanalaisten sekä eksoottisten eläinten omistajiin Yhdysvalloissa. Dokumentissa keskityttiin ryhmään ihmisiä, jotka olivat sitoutuneet toistensa elämiin juuri näiden eläinten kanssa, samalla kuin heidän taustojansa ja suhteita muihin tutkittiin. Dokumentin tärkeä osa on nähdä, kuinka näille eläimille on käynyt, kuinka ne ovat joutuneet tällaiseen tilanteeseen ja onko niille mitään toivoa, mutta sarjan sykkivä sydän oli nähdä ja seurata kuinka hahmojen elämä muuttui tarinan aikana. Ihmisiä kuoli, joutui vankilaan, menestyksistä tuli katastrofaalisia epäonnistumisia. Vaikka premissi liittyi eläimiin, tarinan sydän oli ihmisissä ja heidän suhteissansa. Eläimet olivat heille työkaluja ja omaisuutta, mikä muovasi heidän maailman näkemystänsä. (Wilkinson 2.4.2020.)

Artikkelissa How Documentary Remade Mike Tyson kerrotaan kuinka Mike Tysonin urasta ja tämän suurista tappeluista on tehty monia erilaisia dokumentteja, jotka kertovat kaikki

samoista hetkistä ja tilanteista, mutta jokainen käyttäen eri näkökulmaa Tysonista tämän eri ajankohtien aikana. (Fuhs 2016, 478–492) Jotkin näistä dokumenteista keskittyivät Tysoniin sankarin roolissa, toiset taas tuoden esiin tämän roolin vastustajana, kun taas jotkut ottivat enemmän neutraalin näkökulman Tysoniin ja tämän uraan. Näillä samoilla työkaluilla saatiin aikaiseksi monenlaisia eri tarinoita samoista hetkistä. Näkökulma vaikuttaa täysin, kuinka katsoja näkee hahmot ja mitkä ovat heidän roolinsa tarinassa.

Tämä on dokumentaristin tarinankerronnan suuri työkalu, aika. Ajan avulla, ihmiset voivat nähdä taaksepäin tai katsoa kohti tulevaa. Me saamme aivan eri konteksteja, jos tiedämme mitä joku henkilö on tehnyt ennen kuin näemme tämän tarinan. Voimme myös oppia paljon uutta nykyisten ihmisten teoista, tutkimalla heidän taustojansa ja tekemiensä uuden tai vanhan tiedon lomassa. Tämä oli varsinkin toisen maailman sodan jälkeen monen dokumentin pääosassa, kun ihmiset yrittivät ymmärtää ja tutkia miten nämä erilaiset kauheudet tapahtuivat Saksassa sekä mikä oli niiden lähtökohtana.

5.4 Rakenne

Minkä tyylin valitsetkin dokumentin tarinankerrontaan, tulee vaikuttamaan minkälainen elokuva siitä, on tulossa. Aivan kuten komediassa ja draamassa on omat sääntönsä, niin on myös dokumenttielokuvan genren kanssa. Jouko Aalto (2011, 102-120) toi näitä rakenteita esille kirjassansa ”Seikkailu Todellisuuteen” jossa hän luokitteli kuusi erilaista rakennetyyppiä.

Näitä olivat dramaattinen rakenne, joka heijastaa enemmän traditionaalista elokuvan ja tarinankerrontaa mikä käyttää juuri edellä mainittua kolmen näytöksen struktuuria viedäkseen tarinaa eteenpäin. Draamallinen rakenne keskittyy yleensä tähän nykyiseen hetkeen ja erikoistuu esittämään ja näyttämään tilanteita sekä pitämään katsojan kiinnostuksen heittämällä tämän eteen erilaisia tarinankäänteitä ja juonilankoja.

Toinen rakennetyyli on eepinen rakenne, joka on hieman vaikeampi määrittää, mutta keskeisesti sen ideana on kertoa pitkäaikainen, valjaita ja laveita tarinoita. Eepinen rakenne on usein kertova ja kuvaileva, joka kerrotaan episodimaisessa rakenteessa jakso

kerrallaan, jossa voidaan keskittyä esim. Tietyn valtion historian kohtaan. Temaattisuus on tärkeässä osassa eepisen rakenteen tyyliä.

Kolmannes tyyli on esseemuoto, joka yleensä yhdistetään älylliseen päättelyyn ja argumentointiin. Tässä tyyliässä tekijä on selvästi näkyvä kertoen oman näkökantansa aiheeseen dokumenttinsa kautta. Tämä tyyli on varsinkin nykyään erittäin käytetty YouTube-tuottajien dokumenttifilmeissä verkkosivulla. esseemuodon rakenne on samanlainen kuin myös kirjoitetun esseen ja henkilökohtainen tekijänsä kohtaan.

Neljäs muoto on retorinen rakenne, jonka pääaiheena on esittää väite ja pyrkiä siten perustelemaan tämä dokumentin katsojalle. Näistä eri muodoista, retorinen muoto on tiukin argumentaation muoto, jossa dialogi katsojan ja tekijän välillä on erittäin selvä. Tämä rakenne myös yrittää eniten vetoa katsojan tunteisiin, että saisi oman näkemyksensä ja argumentaation läpi katsojalle.

Viides rakenne on kategorinen rakenne, joka keskittyy kategorisesti kertomaan tarinansa luettelomaisesti tai luokitteluna. Vaikka esitellyistä rakenteista tämä voi tuntua heikoimmalta tyyliiltään, myös tässä rakenteessa tematiikka on tärkeä, että katsoja pysyy kiinnostuneena sekä tarina pystytään tuomaan esille. Näistä hyvänä esimerkkinä voidaan nähdä erilaiset kokoelmadokumentit, joissa voidaan listata esimerkiksi, yhden bändin kokonainen diskografia tai pelistudion uran tuotannot. Nämä ovat informatiivisia dokumentteja, mutta usein kertovat myös oman tarinansa menestyksestä ja pettymyksistä.

Kuudes rakennetyyli on paradoksaalisesti kutsuttu kategoriattomat. Tähän kategoriaan kuuluvat kaikki dokumenttielokuvat mitkä eivät selvästi käy yllä mainittuihin kategorioihin. Tällä tyyllillä ei ole omaa persoonaa, vaan se toimii kategoriana juuri silloin kuin ei ole täyttä varmuutta

Dokumenttielokuvan tuottaminen ja valmistaminen ovat yhtä aikaa samanlaista kuin minkä tahansa muun elokuvan tuottaminen, mutta aihepiirin erilaisuus voi tehdä tuottamisesta omanlaisensa kokemuksensa. Koska dokumenttielokuvan tekijät ovat tarinankertojia, jotka keskittyvät tarinaan, voi osalla heistä olla ongelmia muistaa käyttää visuaalista puolta osana dokumentin tarinankerrontaa.

Omasta tekijän näkökannasta, Aatos Ilo-mäki-dokumentti rakentuu perinteisen tarinankerronnan ympärille. Tämä tarkoittaa, että dokumentin rakenteellinen tyyli perustuu dramaattisen tyylin ympärille. Elokuvasssa on kolme näytöstä, joissa on selvät vaihdot seuraavaan, mukana on käänteitä sekä huippuja ja laaksoja mitä tarinassa pitää olla viemään sitä eteenpäin. Vaikkakin dramaattisen tyylin elokuvan ei tarvitse olla kronologinen, meidän tarinamme on kuitenkin melko kronologinen siinä, että tapahtumat mennään lapsuudesta nykypäivän tilanteeseen. Dokumenttielokuva kuitenkin sisältää myös retorisen rakenteen tyyliuuntauksia.

Elokuva yrittää vedota katsojien tunteisiin, esittelemällä Aatoksen ja tämän perheen tarinan. Varsinkin erilaiset ongelmat ja kova työ ovat esimerkkejä, kuinka halusimme näyttää, että muusikon ura on kova ja voi polttaa helposti tekijänsä puhki. Mikä kuitenkin ei tee elokuvastamme retorista tyyliuuntauksia täysin seuraavaa on, että emme argumentoi tai yritä selittää katsojille, että Aatos olisi väärässä tai mitä pitäisi tehdä eri tavalla. Ideana oli antaa katsojan itse rakentaa oma mielipiteensä Aatoksen elämästä ja urasta.

6 DOKUMENTIN KÄSIKIRJOITUS

6.1 Käsikirjoituksen lähtökohta

Dokumenttielokuva, joka tehtiin osana tätä opinnäytetyötä, kertoo tarinan Aatos Ilomäestä, Kurikassa asuvassa suomalaisesta muusikosta, joka on ollut mukana monessa musiikillisessa kokoonpanossa pitkän elämänsä aikana. Elokuvan alkuajatus oli tutustua hänen elämäänsä ja tehdä biograafinen elämäkerta, mutta taustojen tutkimisen aikana, tästä paljastui erilaisia mielenkiintoisia puolia, joita alettiin tutkia osana dokumenttia. Yksi varhaisista kiinnostuksen aiheista oli, kuinka Ilomäki on työmoraaliltaan erittäin kurallinen, antaen itsellensä vain muutamia päiviä loma-aikaa myös hänen vanhalla iällänsä. Tämän takia elokuvan juoni päätettiin laajentaa tutkimaan tämän suhdetta kuinka pitkä ja kova työ on vaikuttanut tämän elämän eri vaiheisiin.

Toinen kiinnostuksen aihe oli Ilomäen suhteet tämän perheeseen ja heidän vaikutuksensa tämän elämään. Dokumentin käsikirjoituksen taustoja tutkiessa perheen välit tulivat enemmän selvemmäksi ja myös kiinnostavaksi. Ilomäen monet suhteet, suuri perhe ja työura antoivat monia mielenkiintoisia suhteita tutkittavaksi tarinassa. Siksi päätettiin, että dokumentin "Key" tulisi olemaan Aatos Ilomäki ja tämän suhde perheeseen töissä ja työn ulkopuolella. Tämän avulla dokumentti saa oman draaman kaarensa, jossa katsoja pääsee näkemään, kuinka työ on vaikuttanut suhteisiin ja kuinka suhteet taas tämän työhön. Dokumenttielokuvan toinen puoli tulisi olemaan suora tutustuminen Ilomäen uraan ja elämään. Näitä kahta yhdistämällä voisimme saada aikaan mielenkiintoisen tarinan.

Tähän alkutilanteeseen päästiin ensimmäisessä palaverissa, jossa keskusteltiin miksi, tämä dokumentti haluttaisiin tehdä ja mitä nämä syyt ovat. Kirjassa *Seikkailu Todellisuuteen – Dokumenttielokuvan tekijän opas* on listattu erilaisia olennaisia syitä, joita on hyvä miettiä, kun alkaa tekemään dokumenttia. (Aaltonen, 2011 68.) Näitä erilaisia mietinnän aiheita ovat. "Miksi haluat tehdä tämän elokuvan?" "Mistä elokuva kertoo?" "Kenestä se kertoo?" "Miten aiot tehdä elokuvasi, miten aioit kertoa tarinan?" "Mitkä kysymykset ovat keskeisiä elokuvassa?" ja monia muita syitä. Näihin vastaaminen ei ole pakollista, mutta se auttaa dokumentin tekijää miettimään onko tarina kertomisen arvoinen ja onko sillä tarpeeksi arvoa

itse tekijälle. Dokumentin tekijän voi olla hankala tehdä kiinnostavaa tarinaa aiheesta, joka ei pakosti häntä itseään innosta tai nosta tämän kuriositeettia.

6.2 Käsikirjoituksen valmistus

Dokumentin rakenne on kronologinen, jossa tarina alkaa Ilomäen lapsuudesta, jossa tutustutaan tämän perheeseen, jonka jälkeen seurataan Ilomäkeä tämän eri elämän vaiheiden läpi nykypäivään saakka. Dokumentin tarina kerrotaan käyttämällä kuva- ja videomateriaalia, arkistomateriaaleja sekä haastatteluilla eri henkilöiltä Ilomäen elämässä. Ilomäki on myös itse antanut materiaalia dokumentin valmistamista varten, jotka avaavat tämän menneisyyttä ja lapsuutta.

Tyyliään dokumentti on tehty asialliseksi, mutta sekaan on sovitettu viihdyttävää, myös koomista materiaalia, että katsojat pysyvät kiinnostuneena tarinasta eivätkä tylsistyisi tiedonmäärän edessä. Tämä on mahdollistettu käyttämällä materiaalia haastateltavilta näiden erilaisista anekdooteista ja huumorista.

Käsikirjoitus kirjoitettiin dokumentin työskentelyn aikana, jossa tekijät tapasivat palaverissa, joissa keskusteltiin dokumentin kaaresta, kuinka monta mahdollista tarinalinjaa elokuvassa voisi olla, minkälaista tyyliä haetaan ja mihin pitäisi keskittyä elokuvan tekemisen aikana. Eri palaverin aiheita olivat, minkälaisia kysymyksiä kannattaisi kysyä haastateltavilta, minkälaista rakennetta dokumentti tulee käyttämään, mitä näkökulmia halutaan tuoda esille ja mikä on dokumentin yleinen tarina sekä syy, miksi kukaan haluaisi nähdä sen. Nämä palaverit olivat tärkeä osa projektia, koska niiden avulla dokumentille saatiin suunta mihin tähdätä. Dokumenttielokuvan alkutuotanto keskittyi juuri siihen, että saataisiin jonkinlainen rakenne elokuvalla aikaiseksi sekä tarinan pääkohdat lukittua ainakin kuvauksia varten. Dokumentti elokuvissa voi usein kuitenkin käydä niin, että tarina voi tulla muuttumaan kuvauksien aikana jopa kovin erilaisella tavalla, kuten aikaisemmin tuotiin esille Hoop Dreams-elokuvan lähtökohdasta ja mihin tämä elokuva päättyi lopulta.

Käsikirjoitusta suunniteltaessa myös käsikirjoituksen visuaalinen puoli on hyvä ottaa esille kuvien ja tarinan suunnittelussa. Minkälaisen visuaalisen kuvan halutaan antaa aihepiiristä

sekä kuinka käyttää elokuvan kuvallista kieltä ja työkaluja tarinan kerronnassa dokumenttielokuvan hyödyksi. Dokumenttielokuva on audiovisuaalinen kokemus, jossa kuva ja ääni ovat kummatkin tärkeässä asemassa, että katsojan mielenkiinto saadaan pidettyä aihepiirissä ja tarinassa mukana myös hitaiden kohtien ohitse.

Kirjassaan Rosenthal (2016, 98) kommentoi, kuinka tärkeä osa dokumenttielokuvan käsikirjoitusta on kertoa ei vain pelkästään sanoilla, vaan myös kuvilla. Syynä on se, että kuvat ovat voimakkaampia tarinankerronnan välineitä ja tuovat asian suoraan katsojalle.

On tärkeitä miettiä, minkälaisen vaikutuksen haluat antaa tekijänä katsojillesi, että voit tuoda tarinasi esille niin kuvalla sekä äänellä. Yhdistämällä nämä kaksi, sinun pitäisi Rosenthalin (2016, 99–118) mukaan onnistua luomaan paremmin mieleen jäävä ja iskevä teos katsojalle.

6.3 Käsikirjoitus ja dokumentin muuttuva luonne

Aatos Ilomäki-dokumentti valmisteltiin niin, että tapahtumapaikkoja ei ollut voitu täysin päättää, varsinkin koska tarinan pääosassa oleva Ilomäki on vielä nykyisessä vanhassa iässään varsin innokas jatkamaan työtänsä. Tämän takia kuvaussuunnitelmassa löytyy inserttejä sekä erilaisia tarinankerronnallisia visuaalisia esimerkkejä. Yhtenä esimerkkinä voidaan antaa suunniteltu aloituskohtaus, jossa esillä on Ilomäen valokuva-albumia tämän nuoruudesta ja lapsuudesta.

Tällä tavalla katsoja tuodaan ensiksi ajassa taaksepäin kronologisesti, tälle esitetään mistä on kysymys sekä annetaan jotakin odottaa. Dokumentin tapauksessa, yhtenä ideana oli, että tarina voitaisiin aloittaa Ilomäen äidin sanoilla, jotka löytyvät tämän kuva-albumin lopussa, missä tämä miettii minkälainen mies Aatoksesta kasvaa iän myötä. Tämä olisi dramaattinen ja intiimi tapa aloittaa elokuva sekä saada katsoja kiinnostuneeksi, onko Ilomäki kasvanut niihin malleihin mihin tämä äiti oli toivonut tai uskonut tämän kasvavan.

Dokumentti keskittyy erityisesti puhuttuun materiaaliin sekä kerättyihin haastatteluluihin, jotka kertovat Ilomäen ja tämän perheen tarinaa. Tämän takia keskustelut ja kysymykset ovat tärkeä osa dokumentin käsikirjoitusta. Dokumentin tapaamisissa todettiin, että

jokaiselle haastateltavalle olisi hyvä kehittää omia kysymyksiä, mutta myös esittää jokaiselle ryhmälle omia. Nämä ryhmät jaettiin Ilomäen lapsiin, nykyinen vaimo, ex-vaimot ja ystävät/kollegat, joille kehitettiin omia kysymyksiä. Lapsilta voitiin kysyä, että minkälainen isä Aatos on, kun tämä ei ollut töissä, kun taas vaimoilta minkälainen aviomies tämä on heidän mielestensä. Harmiksi kun kysyimme osaa Ilomäen lapsista ja vanhoista ex-vaimoista osaksi dokumenttia, kaikki eivät suostuneet haastatteluun tai heihin ei saatu yhteyttä sähköpostilla tai puhelimella. Syy oli yleensä, että eivät tunteneet, että heillä olisi kerrottavaa Aatoksesta. Tämän takia, päädyimme haastattelemaan Ilomäen entistä vaimoa, ennen tämän nykyistä avioliittoa, joka oli kiinnostunut jakamaan mielipiteensä Aatoksesta.

Koska ei ole täyttä varmuutta minkälaiseen suuntaan tarina voi lähteä dokumentin aikana, on hyvä kysyä mahdollisimman monia ja erilaisia kysymyksiä sekä kuunnella, mitä sanottavaa haastateltavilla on. Monesti voi käydä niin, että haastateltava avaa mielenkiintoisen kulman johonkin asiaan, mitä tutkimalla löydetään uutta materiaalia ja joskus jopa kokonaan uusi ulottuvuus dokumenttia varten.

Dokumentin käsikirjoitus itsessään ei ole tehty esittämään täysin tarkkaa käsikirjoitusta niin kuin suuremman luokan normaalissa elokuvassa tai lyhyt elokuvassa. Dokumentin käsikirjoitus on tässä antamassa suuntaa tekijöille, minkälaista tarinaa he ovat parhaillaan rakentamassa heidän aiheestansa. Aatos Ilomäen dokumentissa, käsikirjoitus oli aikalinja, jossa on selitetty ja kuvailtu eri kohtia Ilomäen elämästä alkaen hänen lapsuudestaan, siirtyen hänen armeija-aikansa työhön ja Vaasan kaupungin orkesterin aikoihin. Tästä eteenpäin eri kokemukset bändeissä ja muissa orkestereissa tulevat seuraavaksi. Nämä kokemukset on jaettu hänen ikänsä mukaan ja minkälaisessa perhetilanteessa hän on tällä hetkellä ollut, kuka on ollut hänen aviopuolisonsa ja heidän lastensa tilanne. Käyttämällä näitä ohjenuoria, dokumentti kulkee eteenpäin, mutta jättää valinnanvaraa tilanteisiin, joissa tarina saattaa muuttua jopa dramaattisesti erilaiseen suuntaan.

Suuri kysymys mikä kyseistä dokumenttia painosti, on päähenkilön ikä, joka vaikutti miten dokumenttia, tehtiin eteenpäin. Yksi vaara on, että Aatos ei olisi pakosti selvinyt dokumentin valmistukseen asti, varsinkin korona vaaran takia. Tämä on yksi mahdollisista ongelmista, joita dokumenttielokuvan tuottaja joutuu miettimään elokuvaa suunniteltaessa.

Dokumentin päähenkilön kuolema on dramaattinen käänös tarinassa, joka voi aiheuttaa suuria ongelmia, mutta myös mahdollisuuksia tekijöille. Aatos Ilo-mäki-dokumentissa on kuitenkin mukana monia muita henkilöitä tarinassa, mutta Aatoksen menettäminen henkilönä vaikuttaa kovasti dokumentin juoneen, sekä sen tyyliin. Dokumenttielokuva on tutkiva, minkä aikana tutustutaan tämän elämään ja perheeseen, jossa Aatoksen omat tarinat ja keskustelu ovat tärkeässä osassa dokumentin tarinan kerrontaa. Aatoksen tarinat heijastettuna muihin haastatteluihin rakentavat tarinan rangan.

Jos Aatos olisi kuollut dokumentin valmistuksen aikana, tämä olisi vaikeuttanut materiaalin ja Aatoksen puolen saamista tarinasta, mikä taas olisi vaikuttanut koko dokumentin tyyliin. Dokumentin tyyli muuttuisi tutkimuksesta yhteen mieheen ja tämän suhteeseen työhön kokonaan. Jos noin olisi käynyt tuotannon aikana, olisimme muuttaneet elokuvan enemmän muistoksi hänestä, keskittyen hänen saavutuksiinsa ja kuinka perhe sekä ystävät muistavat häntä.

7 KÄSIKIRJOITUS JA TARINA KUVAUSSISSA

7.1 Kuvausten alku

Kun alkuvalmistelut dokumenttielokuvaa varten on saatu valmiiksi, alkavat itsessään kuvaukset, joissa dokumentin tarina tulee muovautumaan sen mukaan, mitä tapahtuu kuvauksien aikana kameran edessä ja takana. On hyvä, jos dokumentin tuottajat onnistuvat pysymään suunnitellussa käsikirjoituksessa kuvausten aikana, mutta tämä ei ole aina mahdollista, varsinkin kun työskennellään päivittäisessä elämässä, mikä ei ole minkään käsikirjoituksen tahdon alla. Dokumenttielokuvan tekijän pitää olla varautunut mahdollisiin yllätyksiin ja vastoinkäymisiin, jota saattaa tulla vastaan dokumentin kuvauksissa. Näitä ovat usein ongelmat aikatauluissa, lupien hankkiminen sekä muut vastoinkäymiset liittyen tekniikkaan tai kuvauspaikkojen olosuhteisiin. On hyvä, että kuvaussuunnitelmassa on myös varatoimenpiteet aivan kuten muun elokuvan kuvaamisessa, jos jotain menee pieleen.

Dokumenttielokuvan kuvaamisessa on kuitenkin ominaisuuksia, jotka tekevät siitä erilaisen verrattuna tavalliseen fiktiiviseen elokuvaan, joka yleensä kuvataan tiukoissa kontrolloidussa tilassa, jossa on jo täysin valmis narratiivi toisin kuin dokumentit, jotka yleensä kuvaavat tiettyä hetkeä historiassa kuten aikaisemmin on mainittu. Juuri tämän takia dokumenttielokuvan tuottajat valmistautuvat kertomaan tarinaansa eri tavalla verrattuna yleisiin elokuviin. Tämän takia dokumenttia tehtäessä, käsikirjoittaminen on ollut erittäin erilainen prosessi verrattuna normaaliin käsikirjoittamiseen. Artikkelissa (Webster 1996.) esitetään, kuinka kuvausten aikana on hyvä olla miettimättä liikaa käsikirjoitusta, koska sen rooli on jo täytynyt kuvausten valmistelussa. Dokumenttielokuvan käsikirjoitus on työkalu, jolla tekijä on järjestellyt omat ajatuksensa ja valmistautunut kuinka kertoa luomaansa tarinaa.

7.2 Kuvauspaikat

Mielenkiintoinen haaste, mikä syntyi koronaepidemian ansioista, kuinka kuvauspaikkojen valitseminen myös muuttui täysin. Kun suunnitelmissa lähdettiin Jyväskylään tekemään kuvauksia, oli mietittävä myös omaa terveyttä ja minkälaisessa paikassa meidän olisi hyvä kuvata. Kuinka voida tuoda tarinaa esille kuvauspaikan avulla, mutta silti pitää huolta omasta

terveydestä. Henkilön oma koti ei ollut mahdollinen, koska kuvauskalusto ei välttämättä mahdu pieneen asuntoon. Tämän takia, joudumme uudelleen miettimään kuvauspaikkaa, joka olisi myös sopiva, mutta ei liikaa ihmisiä ympärillä. Päädyimme lopulta kuvaamaan opiskelijan asuntolan ajanvietto tilassa, josta saimme tehtyä pienen studion kuvauksia varten.

Aina ennen kuvauksen alkamista, tarkistimme dokumenttipartnerini kanssa kuvauspaikan sekä merkkasimme mahdolliset hyvät kohdat kameroille, valotilanteen, mistä aurinko on parhaillaan paistamassa ja minkälaista rekvisiitta on kuvauspaikan ympärillä. Yksi tehtävistämme oli yrittää kertoa tarinaa haastelevasta henkilöstä parhaamme mukaan tämän ympäristön avulla, sekä antaa kohtaukselle tietynlaisen teeman. Esimerkkinä, kun kuvasimme yhtä haastateltavaa tämän kotona, yritimme antaa mahdollisimman kodikkaan ja elävän kuvan tämän asunnosta. Kuvaukset tehtiin keittiössä ikkunan luona, josta ulkoa pystyi näkemään elämää ja haastateltavan ympärillä erilaisia mielenkiintoisia esineitä elämän varrelta. Tällä tavalla, katsoja pysyy myös paremmin mukana ja kiinnostuneena siihen mitä hän kuuntelee. Ympäristöä voidaan myös käyttää visuaalisena tarinankertojana, koska ympäristö tuo sisällöllään katsojalle erilaisia mielikuvia. Blogi kirjoituksessaan Liya Swift [viitattu 3.5.2021] kertoo kuvauspaikoista ja niiden löytämisestä. Hänen mukaansa kuvauspaikan löytäminen on samantapaista, kun näyttelijän etsiminen. Kuvauspaikka itsessään on yksi näyttelijä ja antaa oman tunnelmansa sekä autenttisuutensa. Näin voimme päätellä, että jos haastateltava istuu vain tyhjässä studiossa, tilanne on kliinisempi ja akateemisempi. Tämä sopii hyvin historiallisiin ja tärkeisiin dokumentteihin, joihin voidaan etsiä myös historiallisesti tärkeitä kuvauspaikkoja tuomaan tarinaa enemmän esille. Jos kyseessä on henkilökuva, haastattelut ihmisten elinympäristössä antavat lämpimämmän ja läheisemmän mielikuvan sekä kuvaa tämän elämästä.

7.3 B-ROLL MATERIAALI

B-Roll materiaali on elokuvassa käytettyä materiaalia, mikä on tarkoitettu käytettäväksi täytekuvana ja lisänä tarinaa varten. B-roll myös auttaa tekijöitä yhdistämään eri vaikeasti yhteen meneviä kohtauksia toisiinsa. Näitä ovat esimerkiksi kuvat alueesta, ihmisistä

tekemässä asioita ja erilaiset luonto kuvat sekä muut täytekuvat. Nämä auttavat tahdittamaan elokuvaa. (Eastland-Jones 08.2021.)

Kuvauksien aikana keräsimme myös mahdollisimman paljon kiireisiltä haastateltaviltamme materiaalia, joita käyttää mukana elokuvan leikkauksessa ja tarinan tahdittamiseen. Koska dokumenttielokuvan pitää myös olla viihdyttävä, ei kaikki materiaali voi olla vain haastattelua, koska katsoja ei jaksata katsoa tuntikausia vain haastateltavia henkilöitä. Tämän takia käytimme yleistä dokumenttielokuva tarinankerronta työkalua, jossa kuvasimme haastateltavien ympäristöä sekä heitä tekemässä erilaisia asioita. Näin voimme liittää filmiin mukaan kohtauksia, joka tuo katsojalle muuta katsottavaa kuin vain puhuvia päitä. Tämä myös mahdollistaa sen, että katsojan on helpompi keskittyä eivätkä tämän ajatukset lähde liikaa harhailemaan pois aiheesta, koska tämän eri aistit saavat ärsytystä dokumentin aikana. Näin katsoja voidaan saada pysymään kiinnostuneena aiheesta rikkomatta sen tyyliä, esim. vaihtamalla täysin tarinankerrontatapaa.

Tämä sivumateriaali on myös hyödyllinen työkalu, koska leikkaamalla eri kohtauksiin ja tilanteisiin, voimme kertoa lisää tilanteesta ja henkilöstä. Esimerkiksi, samalla kun haastateltava kertoo ajamisesta, voimme leikata mukaa kuvaa ajamisesta millä voimme tuoda visuaalisesti esille tämän henkilön mielentilaa ja kokemuksia. Nämä eivät pakosti ole itse henkilöltä, kuten me kuvasimme materiaalia heidän kanssaan, mutta myös yksin, jota voimme käyttää leikkauksen aikana juuri esitetyllä tavalla. Tärkeä asia materiaalia käytettäessä on pitää se mahdollisimman mielenkiintoisena ja aiheeseen liittyen. Katsojat eivät jaksata katsoa monta minuuttia samaa pysyvää kuvaa esimerkiksi, joten on hyvä olla erilaisia kohtauksia ja paikkoja katsojan kiinnostuksen ylläpitoon.

7.4 Maailman tilanne kuvauksissa

Elokuvan kuvaukset eivät kuitenkaan alkaneet hyvällä tavalla, globaalin pandemian vuoksi, joka sulki koko Suomen ja monet muut maat. Dokumenttielokuvan kuvaukset alkoivat 2020 keväänä, mutta hiljalleen tuli esille, että pandemia tulisi hidastamaan toimintaa. Tämän takia elokuvan kuvaus venyi 2020 syksyille ja 2021 keväälle, koska tekijöiden oli mietittävä omaa ja tarinan henkilöiden terveyttä projektin aikana. Myös faktana oli, että ilman koulun tarvikkeita elokuvan valmistaminen ei myöskään onnistunut, sillä SeAMK oli sulkenut

ovenssa monen muun instituutin kanssa pandemian kovimman iskun aikana kesällä 2020. Tämä hidasti dokumenttielokuvan valmistumista erityisesti.

Pandemia myös muutti ihmisten käyttäytymistä kovasti, kun henkilökohtaisia tapaamisia jouduttiin vähentämään, sekä siirtämään enemmän digitaalisten palveluiden puolelle. Kulttuurialalla tämä näkyi siinä, kun ihmiset eivät enää käyneet ulkona elokuvissa tai teatterissa vaan pysyivät kotona pienen lähipiirin turvassa. Pandemia lopetti myös monia erilaisia tuotantoja, koska näiden tekeminen ei ollut mahdollista erilaisten ohjeiden ja sääntöjen takia, varsinkin kokoontumisrajoitusten. Moni kulttuuriala kärsi ja on vielä toipumassa. (Suomen Valtioneuvosto 29.03.2021) Tämä hankaloitti varsinkin dokumenttielokuvan valmistusta, koska tekijät olivat ulkopuolisia ja täten vaaraksi haastateltavina olevien terveydelle. Tämä hidasti kuvauksia, kun tekijät yrittivät löytää ajankohtaa, jolloin pandemia ei ollut enää niin voimakas ja valtiolta oli lupa jatkaa toimintaa.

7.5 Haastattelut

Nämä ulkoiset riskit kuitenkin vaikuttivat kuvattaviin henkilöihin haastattelujen aikana. Materiaalissa tuli huomattua, että haastateltavat välillä ovat kommentoineet tilannetta ja kuinka tämä on vaikuttanut heidän elämiinsä kuvausten ulkopuolella. Nämä eivät yleensä ole tärkeä osa tarinaa, jota olemme kertomassa, mutta välillä näistä tuntui löytyvän materiaalia tarinaa varten. Näillä keskusteluilla oli välillä tapana yhdistyä vanhoihin tapahtumiin perhe tai työelämässä. Tämä tilanne ympäri maailmaa on vaikuttanut projektin valmistumiseen ja tulee merkkamaan sen tiettyyn ajanjaksoon myös tulevaisuudessa. Yksi asia mitä joskus on hyvä miettiä dokumenttia katsoessa voi hyvin olla, kuinka dokumentin valmistuksen ajanjakso on vaikuttanut sen sisältöön. Se on jo tiedetty kauan, että dokumentin paikka vaikuttaa kovasti sen tyyliin ja laatuun, mutta kuinka paljon temporaalinen sijainti vaikuttaa myös, muuten kuin vain teknologisella tasolla?

Käyttämämme haastattelukysymykset, jotka pohdimme palavereissa, onnistuivat avaamaan haastateltavien mielipiteitä ja tunteita hyvin. Kukaan ei suuttunut tai reagoinut aggressiivisesti valitsemiimme kysymyksiin. Olimme varovaisia siinä, että kysymyksemme olivat asiallisia ja aiheeseen sopivia. Kysymykset pidettiin neutraalissa, kysyvässä muodossa emmekä yrittäneet johdatella haastateltavia tietynlaisiin vastauksiin, jotka

voisivat antaa meille epäreilua ennakkoasennetta. On kuitenkin mahdotonta täysin välttää ennakkoasenteita, koska halusimme varsinkin kuulla Ilomäen tuntemilta ihmisiltä tämän työstä ja asenteesta musiikkiin verrattuna muuhun elämään. Mielenkiintoista oli tutkia kuinka erilaisia vastauksia monelta tuli, mutta kuinka lopulta monen mielipide oli lopulta positiivinen Aatosta kohtaan. Arvelimme sitä, että henkilöt, joilla ei ollut mitään hyvää tai vaan negatiivista puhuttavaa Aatoksesta eivät olleet kiinnostuneet dokumenttielokuvasta tai antamaan mielipidettensä sitä varten.

Saamamme vastaukset olivat erittäin vaihtelevia, mutta yksi asia mikä tuli selville oli, että jokaisella haastateltavalla oli Ilomäestä omanlainen hieman erilainen persoona, jonka he tunsivat ja esittelivät meille. Näiden tarinoiden esiintuominen oli kuvauksen aikana tärkeitä, jonka takia yleensä jouduimme kysymään lisää tietoa jostain kohdasta, jos se oli kiinnostava. Myös Ilomäen läheisten vastaukset olivat kiinnostavia, kertoen meille lisää Aatoksesta ja tämän elämästä. Me yritimme haastatella jokaista, mutta korona ja elämäntilanteen puolesta moni ei halunnut olla osa projektia. Jotkut kysytyistä henkilöistä eivät vain olleet kiinnostuneita tai kertoivat, että heillä ei ollut sanottavaa Aatoksesta. Meillä oli myös useita henkilöitä Ilomäen työhistoriasta, jotka eivät persoonallisten syiden tai muiden takia voineet osallistua projektiin.

8 KÄSIKIRJOITUS EDITISSÄ

8.1 Kuvausten jälkeen

Dokumenttielokuvan kuvausten loputtua siirrytään seuraavaksi leikkausvaiheeseen. Tässä vaiheessa kerätty videomateriaali liitetään yhteen jatkuvaksi narratiiviksi, josta syntyy lopussa elokuvan valmis muoto. Dokumenttielokuvassa, editointivaihe on missä tarina saa viimeisen muotonsa, koska dokumentti elokuvien valmistusprosessi on hyvin erilainen verrattuna yleisempiin fiktionaalsiin tarinoin. Aikaisemmin käsikirjoitusprosessissa mainittiin, kuinka dokumentti elokuvan käsikirjoittaminen eroaa fiktionaalisen tarinan kirjoittamisesta. Dokumenttielokuvissa on yleensä melko löysä, periksi antava käsikirjoitus mikä antaa tarinalle vapaata tilaa kasvaa. Tämä tuli myöskin esille Aatos Ilomäki dokumenttielokuvan projektin aikana, kun käsikirjoitusta oltiin valmistamassa antamaan elokuvan kuvauksille eräänlaista aloitus suuntaa. Käsikirjoitus ja tarina muovautuivat vielä kuvausten aikana, ottaen muotonsa lopullisesti leikkauspöydällä.

Leikkaustyön alussa, rakennettiin dokumenttielokuvan tarinan outline. Tämä outline sisältää elokuvan pääkohdat, sen suurimmat huiput ja laskut. Outline on työkalu, jolla tekijät itse pystyvät seuraamaan omaa tarinaansa, mikä motivoi heidän hahmojansa ja antaa elokuvan juonelle rakennetta. (Hellerman 31.12.2018.) Alkuun me kuuntelimme läpi jokaisen haastattelupätkän ja transkriboimme nämä tekstiksi. Nämä tekstit sitten kategorisoitiin eri osiin omissa tiedostoissansa. Näitä olivat Lapsuus, Perhe-Elämä, Rakkaus Musiikkiin, Työnarkomania/Työtahti, Eläke ja muut pienemmät aihealueet. Jokainen tekemäämme kysymys pistettiin yhteen näistä kategorioista, joskus kahteen jos ei ollut täyttä varmuutta mihin kategoriaan se kävisi parhaiten. Nämä kategoriat auttoivat meitä rakentamaan juonenkaaren dokumentille.

Seuraavaksi meidän piti saada selkeä näkemys, kuinka juoni kulkisi valmiissa elokuvassa. Loimme uuden Word-tiedoston, johon aloimme siirtämään tekstejä eri kategorioissa, samalla kommentoiden onko tämä tärkeä osa tarinaa ja mihin sitä voisi käyttää. Samassa tiedostossa oli myös pätkiä, jotka eivät olleet mihinkään kategoriaan kuuluvia, mutta auttoivat tarinankerronnassa. Tämä oli tärkeä työkalu, koska teksti auttoi meitä näkemään tarinan juonen, vaikka leikkaus oli vasta alkamassa. Leikkaus itsessään vauhdittui, koska meillä oli selkeä näkemys juonesta, kiitos tämän Word-tiedoston.

8.2 Dokumentin juonenkaari

Dokumenttielokuvamme alkaa Ilomäen lapsuudesta ja kuinka tämän ura alkoi. Tästä siirrymme hänen tarinallansa seuraavaksi, kuinka hän alkoi tekemään bändinsä kanssa keikkoja tämän kaupungissa Vaasassa. Tässä kappaleessa alamme myös tutustuttamaan katsojia Ilomäen perheeseen.

Seuraavaksi keskityimme tarinassa Ilomäen onnistumisiin ja epäonnistumisiin erilaisten musiikkikilpailujen saralla. Tästä siirrymme tämän uran loppuun armeijan töissä, kun tämä jää eläkkeelle, mutta jatkaa kuitenkin musiikki uraansa. Tämä antaa tarinalla aikaa siirtyä juonellisesti 2000-luvulle, jossa keskitymme Ilomäen tekemään musiikkiin itsenäisesti sekä minkälaisessa toiminnassa hän on ollut mukana. Tähän kuuluu erilaiset muut bändit, kuten Ilpo Karisen yhtye, tämän omat levyt ja ura erilaisissa kuoroissa ja kaupungin orkestereissa. Alamme myös tuomaan esille, minkälainen Ilomäen rakkauselämä on ollut läpi tämän ajan, kuinka tämän suhde hänen lapsiinsa ja muihin tärkeisiin ihmisiin on muuttunut ja kehittynyt musiikkiuran varrella.

Dokumentti alkaa myös tutkimaan, kuinka Ilomäen kova työtähti on vaikuttanut tämän suhteisiin, varsinkin tämän lähipiiriin. Samalla dokumentti esittää tämän lähipiirille kysymyksiä Ilomäen musiikin lahjakkuudesta sekä kuinka tärkeä osa tämä on hänen elämäänsä. Dokumentti perehtyy varsinkin mitä kaikkea hyvää ja huonoa tämän rakkaus musiikkiin on aiheuttanut elämässä. Tämä tulee selville monessa eri haastattelussa tämän lähipiirin kanssa sekä tämän omista tarinoista, jossa loppuun palaminen on ollut lähellä, kuten myös erilaiset onnettomuudet. Dokumentti antaa kuitenkin katsojan itse päättää, onko Ilomäki liian rakastanut työhönsä vai onko tämän työmoraali korkeampi kuin tavallisella muusikolla tai suomalaisella miehellä.

Dokumentin lopussa Ilomäeltä ja tämän läheisiltä kysytään heidän mielipiteitään tämän urasta ja mihin se tulee päättymään. Näiden henkilöiden mielipiteet kerätään yhteen samalla kuin Ilomäki itse kertoo, kuinka haluaisi oman tarinansa päättyvän. Tämä liitettyinä kuvamateriaaliin antaa katsojalle kuvan miehestä, joka on panostanut koko elämänsä musiikin ympärille, mutta yrittänyt silti elää perhemiehenä kokien työnsä hyvät ja huonot hetket. Hän ei ole kuitenkaan antanut tämän lannistaa hänen musiikkiansa ja tämä aikoo jatkaa loppuun asti.

8.3 Draaman rakentaminen

Dokumenttielokuvassa tutkitaan, minkälainen suhde Ilomäellä on ollut hänen perheeseensä ja työhönsä, joten tärkeä asia oli tuoda tämä puoli esille tarinassa. Yksi ongelma oli kuitenkin se, kuinka haastateltavat olivat usein tämän läheisiä ja ystäviä, joten heistä oli vaikea saada aina mielenkiintoista tai dramaattista materiaalia dokumenttia varten. Tämän takia jouduimme keräämään materiaalista erilaisia kohtia, joita yhdistämällä pystyimme tuomaan esille eri tilanteita ja mielipiteitä.

Yksi suora esimerkki on, kuinka yksi Aatoksen pojista päätti olla menemättä kouluun tämän omasta tahdosta ja kuinka hänen mukaansa Aatos tunsu vastuuta ja epäonnistumista tästä tilanteesta. Seuraavaksi sitten leikkaamme Aatokseen, joka kertoo tämän epäonnistumisista sosiaalisen elämän puolella ja näin luomme yhteyden näiden kahden ympärille, sekä samalla tuomme esille, että Aatoksen ura on saattanut aiheuttaa eri suhteiden hiljaista kulumista ajan myötä.

Yksi työkalu, jota dokumenttielokuvan tekijät voivat käyttää hyödyksensä draaman luomisessa on Kuleshov-efekti. Lev Kuleshov oli yksi venäläisen elokuvataiteen pioneereista ja efekti on nimetty hänen mukaansa. Hän leikkasi kaksi kohtausta yhteen, yhdessä näyttäen miehen kasvot ja seuraavassa kuvan, johon hän reagoi. Tämän jälkeen, he näyttivät saman miehen kasvot uudestaan, mutta seuraavaksi eri kuvan mihin hän reagoi. Katsojat eivät tiedäneet, että kyseessä oli sama kuva miehestä. Vaikka miehen ilme ei muutu kuvasta toiseen, katsoja kuitenkin voi nähdä ja tuntea erilaisia tunteita miehen kasvoilta. Näin kaksi erilaista kuvaa toimivat yhtenä kokonaisuutena ja auttavat viemään elokuvan tarinaa eteenpäin. Tästä tuli yksi leikkaamisen perustyökaluista, jolla katsojalle tuodaan esille kahden esineen suhde toisiinsa tarinassa. Oli tämä sitten kahden henkilön välinen suhde, esineen halu tai jokin muu tunnetila. (Hellerman 2019.)

Dokumentti luo myös dramatiikka käyttämällä hyödyksi musiikkia. Etsimme sopivia kappaleita, joilla pystymme tuomaan tilanteisiin ja eri kappaleisiin oman atmosfäärinsä. Yritimme myös käyttää samanlaista musiikkia, jota Aatos olisi voinut soittaa, koska tämän avulla pystymme tuomaan katsojalle olotilan, että musiikki sopii kuvaan. Aivan tarkkaan samat soittimet eivät soi, mutta jos katsoja näkee puhallinsoittimen ja kuulee puhallinsoitinmusiikkia, musiikin pitäisi tuntua tälle tarpeeksi sopivalle.

8.4 Ongelmia leikkauksen aikana

Elokuvan valmistumisen loppuvaiheessa syntyi ei haluttua draamaa tiimin ja Ilomäen välillä, koskien kohtausta elokuvassa. Tässä kohtauksessa yksi haastateltavista omisti mielipiteen, joka ei sopinut Ilomäen omaan minäkuvaan ja tämän takia pyysi sitä poistettavaksi dokumentista. Tämä aiheutti hämmennystä ja epävarmuutta tekijöiden kesken, koska tämä kohtaus oli dramaattinen ja tärkeä silta kappaleiden välissä. Kohtauksen poistaminen tuntui myös rikkovan ideaa, jossa dokumentti haluaisi antaa oikean ja realistisen kuvan Ilomäestä. Tähän kuuluisi tämän hyvät ja huonot puolet myös, sekä mitä muut ihmiset miettivät hänestä. Tämän takia, kohtauksen poistaminen ei ollut oikea vaihtoehto tekijöiden kohdalla. Heillä oli tietty tarina ja näkökulma, joten kohtauksen poistaminen muuttaisi sitä. Se ei olisi heidän ideansa mukainen enää tämän jälkeen.

Suuri ongelma on dokumentin nopea tahti, varsinkin kuvausten aikana. Tekijöiden on oltava aina valmiina ja kuvattava kaikki mikä tulee heidän eteensä, koska ei ole varmuutta mitä muuten voisi jäädä ohi. Monet historian suurista hetkistä, kuten Berliinin muurin kaatuminen tai World Trade Centerin terroristi-isku, ovat jääneet historiaan kuvina ja videoina, koska joku paikalla ollut on nämä napannut osaksi historiaa. Dokumentaristit myös nappaavat historiaa, haastatteleamalla ja kuvaamalla tapahtumia. Myös näissä hetkissä, ihmiset voivat usein sanoa jotain mitä he eivät pitäneet sanoa. Suuri kysymys tuleekin, mitä dokumentaristi tekee tällä tiedolla.

Dokumentin tekijöillä sekä journalisteilla tulee usein esille kysymyksiä eettisyydestä. Mitä kaikkea he voivat dokumentoida totuuden nimessä? Missä menee raja, jonka yli ei saisi mennä tiedon haussa tai sen näyttämässä. Jos dokumentin haastateltava paljastaa jotain täysin salattua tai tietoa minkä ei pitäisi tulla julkisuuteen, tämä usein pyytää haastattelijoita, että tämä poistetaan filmiltä, ettei tämä joutuisi ongelmiin. Näitä asioita pohtivat kirjassaan Gross ym. (1988, 3–23), jossa esitetään kysymys siitä, Kuinka paljon dokumenttielokuvan tekijällä tai journalistilla on lupaa sotkeutua kohteen elämään sekä kuinka paljon tällä on valtaa materiaalistansa. Yhtenä esimerkkinä samassa kirjassa dokumentti tekijät vaikuttivat perheen valintoihin näiden heittäessä pois tavaroita. (emt. 108–115) Yksi tekijöistä kuitenkin toivoi heidän säästävän rahallisesti tärkeitä esineitä, mutta lopulta alkoi miettimään, kuinka eettistä oli, että tämä vaikutti heidän päätöksiinsä. Myös kysymys siitä, kuinka tämä

vaikuttaa tekijän neutraaliin asenteeseen dokumenttia tehdessä tulee esille, jos tämä alkaa vaikuttamaan suoraan dokumentin henkilöiden elämiin.

Aatos Ilomäki-dokumentissa päätettiin pitää poistettu kohta osana elokuvaa, vaikka tämä ei olisi Ilomäen mieliksi, koska tekijät uskoivat sen olevan tärkeä osa tarinaa, jota he halusivat kertoa. He eivät halunneet, että tarinan päähenkilön mielipiteet vaikuttaisivat tarinaan, jota he halusivat kertoa. Vaikka Aatos Ilomäki on tarinan pääosassa, on myös tärkeätä, että katsojat pääsevät näkemään mitä mieltä muut ihmiset ovat tästä, koska muuten heille ei avaudu samaa kuvaa minkä dokumenttielokuvan tekijät halusivat tuoda esille hahmosta.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Dokumenttielokuvan käsikirjoitus ja tarinankerronta ovat pitkä prosessi. Alku lähtee tekijöiden omasta mielipiteestä ja näkemyksestä tarinaa kohtaan, jolloin he päättävät minkälaista tarinaa he lähtevät kertomaan. Tämän jälkeen tehdään tutkinta ja valmistautuminen tarinan seuraamiseen. Tämä alkusuunnittelu antaa tekijöille mahdollisuuden löytää oman äänensä ja näkökulmansa, kehittää tarina minkä he haluavat jakaa katsojillensa. Alkusuunnittelu ohjaa tuotantoa, koska vaikka tekijät eivät seuraisi kirjoitettua käsikirjoitusta projektin lävitse, se antaa johonkin mihinkä tähdätä ja kohdistaa tekemistä. Tämä alkukäsikirjoitus antaa aloittavan puskun, joka sysää dokumentin tarinan liikkeelle. Tämä vaihe on tärkeä, koska ilman minkäänlaista suunnitelmaa, dokumentin valmistaminen olisi sekavaa, aikaa vievää ja resursseja tuhlaavaa. Näin tekijät pystyvät jo alussa keskittämään työnsä ja tekemään parempaa jälkeä.

Kun tekijät ovat onnistuneet kehittämään tarinallensa alkukohtat ja löytäneet kerrottavan tarinan, he siirtyvät kuvaamiseen. Kuvauksien aikana, he tutustuvat tarinansa maailmaan ja tämän hahmoihin. He kuvaavat, haastattelevat ja taltioivat kaiken mikä voi olla osana tarinaa. Tämä materiaali on avain tarinan muodolle. Tämä on dokumenttielokuvan tarinan toinen vaihe. Tämän aikana, kokonaiset projektit voivat vielä muuttua, kun tekijät onnistuvat löytämään uusia ja mielenkiintoisempia tarinoita tai huomaavat jonkin osan, mikä puuttuu heidän alkuperäisestä tarinastansa. Dokumenttielokuvan kuvaukset ovat siis toinen kohta, missä dokumentin tarina rakentuu.

Dokumenttielokuvan viimeinen vaihe on jälkituotanto, missä elokuva saa viimeisen muotonsa. Leikkaajaa on tässä kohtaa vastuussa tekemään dokumenttielokuvan tarina katsomisen arvoiseksi. Tällä on viimeinen vaikutus elokuvan muotoon, tehtävänä poistaa kaikki liika, joka hidastaa elokuvaa ja sen tarinaa. Tässä myös kaikki alussa kerätty materiaali pääsee käyttöön. Riippuen dokumenttielokuvan tyylistä, voi olla, että tekijät ovat joutuneet hankkimaan erilaista materiaalia, kuten videota tai uutisartikkeleita eri lehdistä. Nämä tulevat hyödyksi leikkauksessa, jossa materiaali voidaan liittää tarinaan tuomalla katsojille erilaisia näkökulmia suuremmasta mittakaavasta, esim. näkemällä kuinka erilainen media on reagoanut ja kohdellut tarinan henkilöitä.

Näin voi päätellä, että dokumenttielokuvan tarina on laaja kokonaisuus, joka ei vain kata käsikirjoitusta. Käsikirjoitus on vain ensimmäinen versio kolmesta eri tarinasta, jotka lopulta antavat dokumentille tämän viimeisen muodon. Dokumenttielokuvan tarinan luomisprosessi on orgaaninen kokemus, jossa tekijät päättävät minkä tarinan he haluavat kertoa monesta eri mahdollisuudesta. Jokainen dokumenttielokuva kertoo tarinan sen hahmoista ja myös tekijänsä mielipiteistä, olivat nämä sitten positiiviset, negatiiviset tai neutraalit sivustakatsojan mielipiteet. Myös tarinan henkilöiden väliset suhteet voivat vahvistaa tai heikentää tarinan rakentamista, jos nämä tulevat tekijöiden tielle esim. tietyn materiaalin käyttökiellon vuoksi.

Jokainen dokumenttielokuva on kolme tarinaa, jotka rakentavat yhdessä omanlaisen näkemyksensä tapahtumasta, henkilöstä tai muusta oikean elämän kohteesta käyttämällä elokuvakerronnan tyylilajeja luomaan katsojalle omaperäisen näkemyksen dokumentin tekijöiden näkökulmasta tarinaa kohtaan. Se on yhtä paljon faktuaalista tai fiktionaalista riippuen minkälaisen tarinan tekijät ovat päättäneet kertoa.

10 LOPPUPÄÄTELMÄ

Käsikirjoittajan näkökulmasta, dokumenttielokuvan valmistus oli mielenkiintoinen kokemus, koska joutui erottamaan sekä yhdistämään opittuja käsityksiä filmituotannosta sekä käsikirjoitusprosessista. Varsinkin kuinka suuressa osassa improvisaatio on kuvauksissa, sekä kuinka valmistaa toimiva käsikirjoitus olivat suuressa osassa projektia. Näihin tuli käytettyä aikaa ja palavereja, yrittäen ymmärtää ja valmistautua mahdollisiin erilaisiin muuttujiin kuvauksissa ja henkilöiden elämässä. Yksi suurimmista huolistamme, joka vain paheni, kun työ hidastui, oli päähenkilömme vanha ikä. Päähenkilömme edistynyt ikä oli haaste, johon jouduimme varautumaan tuotannon aikana. Ikäisekseen hän on kuitenkin hyvässä kunnossa ja erittäin innokas kertomaan ja työskentelemään dokumentissamme.

Yksi tärkeimmistä opeista oli juuri, kuinka dokumenttielokuvan käsikirjoitus on hyvä valmistaa muuttuvaksi, muokattavaksi koska ei ole varmaa mitä voi tapahtua kentällä ja sen ympärillä. Oman dokumentin valmistuksen aikana, korona-epidemia on hidastanut ja muuttanut monia olosuhteita, sekä tehnyt työn teosta erittäin epävarmaa. Tämä näkyi varsinkin, kun yritimme haastatella henkilöitä sekä saada heitä uudelleen mukaan projektiin. Käsikirjoittamisen mielenkiintoisin osa oli, yrittää miettiä käsikirjoitusta fiktiivisen käsikirjoituksen suunnalta, sekä kuinka erilainen tarinankerronta on tyyliltään dokumenttielokuvassa.

Dokumenttielokuvan tarinankertomiseen tutustuminen oli tärkeässä osassa dokumentin suunnittelua, varsinkin koska dokumentteja on monenlaisia sekä tyyliltään erilaisia kokonaisuuksia. Aatos Ilomäki-dokumentti on mahdollisimman informatiivinen, lähempänä elämäkertaa kuin täysin viihdyttävää dokumenttielokuvaa. Tietenkin tarinan itsessään on oltava kiinnostava ja kerrottuna viihdyttävästi, mutta dokumenttielokuvan pääperiaate on kertoa tarina ja tapahtumat. Tekijän on muistettava valitsemansa tyylisuunnan vaikutteet ja tavoitteet dokumenttielokuvaa tehdessä.

Dokumentin käsikirjoittaminen oli, kuten aikaisemmin on mainittu, haastava sen muokattavuuden sekä jouston takia. En voinut olla aina täysin varma, mitkä kaikki kirjoittamani ja valmistamani kohtaukset olisivat suoraan videolla, joten me suunnittelimme, minkälaisia kohtauksia halusimme sen sijaan. Paikan päällä, oli mietittävä joka kerta, miten

voisi käyttää ympäristöä tuomaan tarinaa eteenpäin, mutta toisin kuin esimerkiksi fiktiivisessä, täysin käsikirjoitetussa tarinassa, kuvauspaikat olivat usein paikan päällä katsottu sen mukaan, missä onnistuimme tekemään haastattelua.

Kuvauspaikan tärkeys oli yksi asioista mikä tuli erittäin selväksi tämän projektin kanssa. Kuinka sen tilat kertovat paljon tarinaa tekstin ja äänen kanssa. Dokumenttielokuvan visuaalinen puoli on tärkeä osa sen kokonaisuutta, vaikka tämä usein saattaa vahingossa jäädä sivuun projektissa. Tässä projektissa, kuvauspaikkojen valmistaminen oli hankalampaa kiitos maailman tilanteen, mutta rajoituksista huolimatta kuvauspaikat onnistuivat kertomaan omaa tarinaansa sekä lisäämään projektin kokonaisuuteen. Osa paikoista jouduttiin päättämään melko nopeasti paikan päällä sekä turvallisuuden mukaan mikä vaikutti valmistelun määrään kovasti. Näissä paikoissa, esim. opiskelija-asuntolan vapaa-aikahuoneessa jouduimme keksimään kuinka saada siitä tarpeeksi mielenkiintoisen näköisen ja kuinka sitä voisi käyttää visuaalisessa tarinankerronnassa.

Tärkeä osa dokumenttielokuvien visuaalista kokonaisuutta ovat myös inserttien käyttö tarinankerronnassa ja tunnelman luomisessa. Näillä kuvatuilla ja löydetyillä pätkillä tuodaan jokaiseen haastatteluun elämää, tuodaan esille asioita mistä ollaan puhumassa sekä annetaan katsojalle jotain muutakin visuaalista stimulusta kuin pelkästään keskustelun seuraaminen. Tämä helpottaa dokumenttia pysymään viihdyttävänä ja auttaa tuomaan tiettyjä asioita paremmin esille, kuin pelkästään kuuntelemalla.

Haastattelut olivat tärkeässä osassa dokumenttia ja ihmisiä haastateltiin ympäri Suomea, keskittyen Ilomäen perheen jäseniin sekä hänet tuntemiin ystäviin. Kovin moni ei uskonut tietävänsä Ilomäestä tarpeeksi, mutta kourallinen henkilöitä suostui keskustelemaan hänestä. Yleinen teema oli, että musiikki oli Aatoksen elämässä tärkeä voima, mutta hänellä oli myös aikaa perheelle aina töiden jälkeen. Koska aihepiiri oli erittäin hankala ja välillä jopa persoonallinen, vältimme olla kysymättä liikaa tarkkoja yksityiskohtia, jos haastateltava tunsikin olonsa epämukavaksi. Varsinkin teemat eron ympärillä olivat vaikeita, mutta saimme kuitenkin tärkeätä materiaalia, jolla pystyimme avata Ilomäen elämän vaiheita sekä oppia lisää hänestä.

Keskittymällä tiettyyn aihepiiriin, joka dokumentissa oli tutkia Ilomäen perhe-elämää sekä kuinka hänen työnsä vaikutti tähän, pystyimme rakentamaan narratiivin, jolla seurata ja tutustua hänen elämäänsä. Dokumenttielokuvan narratiivi koulun löytäminen oli oma haasteensa, mutta alkututkimus ja haastattelut olivat tärkeässä roolissa. Juuri Aatoksen omat kommentit hänen työmoraalistansa, yhdistettynä hänen erilaisiin elämänsä kokemuksiin ja monenlaisiin parisuhteisiin johdatti meidät käyttämään juuri tämän työmoraalia verrattuna hänen sosiaaliseen elämäänsä. Dokumenttielokuvassa on tärkeää löytää tarinan punainen lanka. Aatos Ilomäki dokumentissa se oli helppo, koska tarinassa on yksi keskeinen teema, jonka ympärillä kaikki ovat.

LÄHTEET

- Aaltonen, J. 2011. Helsinki, Like Kustannus Oy. Seikkailu todellisuuteen: Dokumenttielokuvan tekijän opas.
- Ala-Lahti, J. Alaterä & Tuomas J. 2021. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. [Verkkosivu.] [Viitattu 20.10.21.] Saatavilla: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>
- Campbell, J. 2020. Joseph Campbell Foundation. The Hero with a Thousand Faces.
- Eastland-Jones, M. 08.2021. What is B-roll? [Blogikirjoitus] [Viitattu 20.11.2021.] Saatavilla: <https://www.storyninetyfour.com/blog/what-is-b-roll>
- Ellis, L. (Kriitiko) 30.9.2019. *Woke Disney*. YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=xU1ffHa47YY>
- Ellis, L. (Kriitiko.) 22.2.2021. *Tracing the Roots of Pop Culture Transphobia*. YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=cHTMidTLO60>
- Fields, S. 2005. New York. Random House Inc. Screenplay: The Foundations of Screenwriting.
- Fox, B 2009, Documentary Media: History, Theory Practice, CourseSmart eTextbook, Taylor & Francis Group, Old Tappan. Available from: ProQuest Ebook Central. [4 February 2020].
- Fuhs, K. 2017. How Documentary Remade Mike Tyson. [Verkkoartikkeli]. *Journal of Sport and Social Issues*, 41(6). 478–492. [Viitattu 4.10.2019.] Saatavilla Sage Journals. Vaatii käyttöoikeuden.
- Gross, L. Katz, J, S. & Ruby, J. 1988. Oxford University Press Inc. New York. Image Ethics: The Moral Rights of Subjects In Photographs, Film and Television.
- Hellerman, J. 30.1.2019. Everything you Need to Know About the Kuleshov Effect. [Blogikirjoitus.] No Film School. [Viitattu 3.6.2021.] Saatavana: <https://nofilmschool.com/Kuleshov-effect-definition>
- Hellerman, J. 31.12.2018. Screenplay Outline – How a Story Map Can Jumpstart Your Brain (Free Template.) [Blogikirjoitus] No Film School. [Viitattu 8.11.2021.] Saatavilla: <https://nofilmschool.com/How-to-outline-a-screenplay>

- Lazarus, N. Ei päivämäärää. *Utilizing Syd Field's Screenwriting Paradigm to understand script timeline structure*. [Blog] [Viitattu 29.10.2021] saatavilla: <https://sydfield.com/guest-blog/utilizing-syd-fields-screenwriting-paradigm-to-understand-script-timeline-structureby-natalia-lazarus/>
- Maio, A. 9.12.2019. *What is The Three Act Structure? No Formulas Necessary*. [Blog kirjoitus] [Viitattu 5.10.2021] Saatavana: <https://www.studiobinder.com/blog/three-act-structure/>
- MasterClass. 2.9.2021. *How to Write Three Act Structure*. [Verkko-oppimateriaali] [Viitattu 5.10.2021] Saatavana: <https://www.masterclass.com/articles/how-to-write-three-act-structure#what-are-the-elements-of-three-act-structure>
- MasterClass 3.9. 2021. *Writing 101: What is the Hero's Journey? 2 Hero's Journey Examples in Film*. [Verkko-oppimateriaali] saatavilla: <https://www.masterclass.com/articles/writing-101-what-is-the-heros-journey#what-is-the-heros-journey> [Viitattu 29.10.2021]
- Nichols, B. 2010. Bloomington & Indianapolis. Indiana University Press. *Introduction to Documentary*.
- Rosenthal, A. & Eckhardt, N. (2016) *Writing, Directing, and Producing Documentary Films and Digital Videos*. [Verkkokirja] Carbondale: Southern Illinois University Press
- Saunders, D, 2010, *Documentary*, Routledge, Florence. Saatavilla: ProQuest Ebook Central <https://ebookcentral-proquest-com.libts.seamk.fi/lib/seamkebrary-ebooks/detail.action?docID=515405>. [Viitattu 4.2.2020].
- Script Magazine. 10.4.2013. *Structure and Breaking In: An interview with Syd Field*. [Haastattelu/Verkkootikkeli] saatavilla: <https://scriptmag.com/features/structure-and-breaking-in-an-interview-with-syd-field> [Viitattu 29.10.2021]
- Suomen Valtioneuvosto. 29.03.2021. *Koronapandemian vaikutuksia kulttuurialalla 2020-2021*. [Raportti, PDF.] saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-654-9> [Viitattu 26.10.2021]
- Swift, L. 12.2018. *Location Management: How Camera and Location Departments Work Together*. (Blog kirjoitus.) [Viitattu 3.5.2021.] Saatavana: <https://www.rfedu.com/blog/2018/12/18/location-management/>
- Tuomivaara, T. 2005. *Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus. Tieteellisen tutkimuksen perusteet*. (PDF tiedosto.) Saatavilla: <https://www.mv.helsinki.fi/home/ttuomiva/Y125luku6.pdf>
- Vogler, C. 2007. Saline, Michigan. Michael Wise Productions. *The Writer's Journey: Mythic Structure for Writers* (3rd Edition.)

Webster, J. 1996. *Dokumenttielokuvan käsikirjoittamisesta*. Ei päiväystä. Elokuvantaju, elokuvatuotannon verkko-oppimateriaali. [Verkkosivu] [Viitattu 22.10.2019]
Saatavana:
[http://elokuvantaju.uiah.fi/oppimateriaali/kasikirjoitus/artikkelit/webster_dokumenttieloku
van.jsp](http://elokuvantaju.uiah.fi/oppimateriaali/kasikirjoitus/artikkelit/webster_dokumenttielokuvan.jsp)

Wilkinson, A. 2.4.2020. Vox.com. *Let's think twice about Tiger King*. [Verkkoartikkeli]
[Viitattu 2.11.2021.] Saatavilla: [https://www.vox.com/culture/2020/4/2/21202812/tiger-
king-bad-review-netflix-memes](https://www.vox.com/culture/2020/4/2/21202812/tiger-king-bad-review-netflix-memes)